

"ความรักแบบที่หนึ่งนี้
ที่แท้แล้วก็คือการคิดจะเอา
จากผู้อื่น ในเมื่อมันมี
ลักษณะอย่างนี้ มันจึงมี
ข้อเสียที่สำคัญติดมาด้วย
คือถ้าหากว่าเขาผู้นั้นไม่อยู่
ในภาวะที่จะสนองความ
ปรารถนาให้เรามีความสุข
ได้เราก็จะเบื่อก่อนเลย แล้วก็
อาจจะรังเกียจ จึงเห็นได้
ว่าไม่ยั่งยืน..."

ความรัก

จากวาทะบท
สู่ความเป็นไทย

ชื่อ
นาม

ความรัก

จากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย

ชื่อ
ผู้แต่ง

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ความรัก จากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย

© พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 974-7890-15-1

คำปรารภ

“ความรัก จากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย” เป็นบทให้สัมภาษณ์เรื่อง *ความรัก* ซึ่งคุณยงยุทธ คุณชุติมา ธนะประ เป็นผู้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๓๖ หลังจากนั้นได้มีการพิมพ์เป็นเล่มหนึ่งสื่อ และมีการพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง

ในการพิมพ์ครั้งล่าสุดก่อนหน้านี้ คือ ครั้งที่ ๑๕ ได้ปรับปรุงเนื้อหาส่วนเดิม โดยจัดแบ่งย่อหน้าให้อ่านสะดวกยิ่งขึ้น พร้อมกันนั้นได้พิจารณาเห็นว่า ธรรมกถาว์วันมาฆบูชา ๒๕๔๔ มีเนื้อความบางตอนเกี่ยวกับเรื่องความรักซึ่งจะช่วยเสริมเนื้อหาสาระของหนังสือให้หนักแน่นชัดเจนมากขึ้น เห็นควรตัดตอนมารวมไว้ด้วย และพระอภิวัฒน์ นาถวโร ได้ช่วยรับภาระถอดความจากเทปบันทึกเสียง เมื่อตรวจชำระเรียบร้อยแล้วได้ตั้งชื่อว่า “วันแห่งความรักแท้” แล้วพิมพ์ไว้ต่อท้ายเหมือนเป็นภาคที่ ๒ ของหนังสือนี้

บัดนี้ มีท่านผู้ศรัทธาประสงค์จะพิมพ์หนังสือนี้เผยแพร่ให้เป็นประโยชน์แก่คนหนุ่มสาวและผู้สนใจใฝ่ธรรมทั่วไป จึงได้แจ้งขออนุญาตพิมพ์เป็นธรรมทาน

อนึ่ง เห็นว่าควรมีหนังสือนี้ไว้แจกเป็นธรรมทานที่วัดญาณเวศกวันอีกส่วนหนึ่งด้วย จึงตกลงนำทุนพิมพ์หนังสือเป็นธรรมทานที่มีอยู่มาใช้พิมพ์ขึ้นจำนวนหนึ่งเป็นที่มาของหนังสือเล่มที่ท่านผู้อ่านถืออยู่ขณะนี้

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖

พิมพ์ครั้งที่ ๑๗ (ฉบับจิว พิมพ์ครั้งที่ ๓) มกราคม ๒๕๔๕ ๓,๕๐๐ เล่ม

- ทุนพิมพ์หนังสือเป็นธรรมทาน ๒,๕๐๐ เล่ม
- มูลนิธิบรรจงสนธิ และสำนักสทปฏิบัติฯ ๑,๐๐๐ เล่ม

แบบปก: พระอภิวัฒน์ นาถวโร

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด

๒๓/๙-๑๐ ถ.ดำรงรักษ์ แขวงคลองมหาราช

เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

โทร. ๐๒-๒๕๐-๒๐๗๔-๖ โทรสาร. ๐๒-๖๒๘-๒๒๒๖

พระธรรมปิฎก

๗ มกราคม ๒๕๔๕

สารบัญ

คำปรารภ	(๑)
ความรัก จากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย	๑
๑. ความรัก	๑
๒. จากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย	๔๓
วันแห่งความรักแท้	๘๕
คนเรานี้ มีศักยภาพทั้งทางดีและทางร้าย	๘๖
จะมองกันเป็นทั้งพี่น้อง หรือมองกันเป็นศัตรูเสีย	๘๗
สังคมไทยจะเลือกไปทางไหน	๘๘
เป็นกรรมของสังคม ที่เราสร้างเราสะสมขึ้นเอง	๙๐
รีบแก้ไขปัญหา ด้วยการพัฒนาคนให้ถูกทาง	๙๒
ผู้นำที่ยิ่งใหญ่ ฝากความสุขของตน ไว้กับความสุขของประชาชน	๙๓
รักแท้-รักเทียม ดูอย่างไร	๙๖
ดูคนไทยในวันวาเลนไทน์ ก็พอรู้ได้ว่าจะสังคมไปไหนไหม	๙๘

เป็นคนที่ต้องรู้จักพัฒนาตนเองบ้าง.....	๑๐๑
สังคมที่ฉลาด ต้องรู้จักจัดการกับนักเสเพลเก่า.....	๑๐๓
เด็กไทยต้องเป็นนักทำ.....	๑๐๕
สังคมไทยจะเดินหน้า	
ต้องพัฒนาจิตใจและเมตตาขั้นนำมาให้ได้.....	๑๐๘
อยู่กับด้วยความรักแท้ที่ยั่งยืน	
จะได้สุขสดชื่นตลอดไป.....	๑๐๙

ความรัก

จากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย*

—
— ๑ —

ความรัก

ถาม วันนี้ขอทราบเรียนท่านเจ้าคุณเกี่ยวกับเรื่องของ **ความรัก** เพราะว่ามีมนุษย์ในโลกนี้ถ้าพ้นวัยเด็กขึ้นมาแล้ว เมื่อ **เข้าสู่วัยหนุ่มสาว** ก็มักจะมีความรักเกิดขึ้นระหว่างหนุ่มๆ สาวๆ และมีความสัมพันธ์ทำให้เกิดครอบครัวขึ้น ซึ่งเป็นหน่วยเล็ก ที่สุดของสังคมและมีผลต่อสังคมโดยรวม “ความรัก” จึง เป็นเรื่องสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ที่เกิดขึ้นในโลกนี้

* บทให้สัมภาษณ์เรื่อง **ความรัก** ซึ่งคุณนงเยาว์ ฤทธิพิรุฒินา ภาชนะ เป็นผู้สัมภาษณ์ ณ สำนักสงฆ์ญาณเวทีวัน หลังพุทธมณฑล จ.นครปฐม วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๓๖

ตัวอย่างเช่น พระเจ้าเอ็ดเวิร์ด ที่ ๘ (Edward VIII) กษัตริย์ของประเทศอังกฤษมีความรักต่อมิสซิสซิมพ์ซัน (Mrs.Simpson) ชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นสามัญชนธรรมดา อีกทั้งเป็นแม่ม่าย ด้วยความรักนี้พระองค์ถึงกับสละราชบัลลังก์ เมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๖ (พ.ศ. ๒๔๗๙) ทั้งลาก ภัยรศิกช ชื่อเสียง และความมั่งคั่งทั้งหมด มาอยู่กับแม่ม่ายคนเดียว

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ พระเจ้าชาห์ชาฮาน กษัตริย์ของประเทศอินเดีย มีความรักในตัวพระมเหสีมุตัสมาก เมื่อพระมเหสีสิ้นพระชนม์ลงพระองค์ถึงขนาดทุ่มเทเงินทอง ราชทรัพย์ของประเทศ ตลอดจนช่างและชีวิตกรรมกรซึ่งเป็นราษฎรของพระองค์เอง สร้างทัชมาฮาลขึ้นเป็นอนุสรณ์แห่งความรักของพระองค์ที่มีต่อพระมเหสี จนกระทั่งเศรษฐกิจของประเทศถึงกับเสียหายลงเพราะการทุ่มเททรัพย์สินของประเทศให้แก่การสร้าง Taj Mahal "อนุสรณ์แห่งความรักทัชมาฮาล" ในครั้งนี้ แสดงว่า "ความรัก" เป็นเรื่องสำคัญและมีผลต่อชีวิตมนุษย์มาก

จึงใคร่ขอกราบเรียนถามท่านเจ้าคุณว่า มีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องความรัก และในทางพุทธศาสนาให้คติหรือแนวความคิดอย่างไรบ้างเกี่ยวกับเรื่องนี้

ตอบ พระพุทธศาสนายอมรับธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชนเป็นอันดับที่หนึ่งก่อน แต่ไม่ได้หยุดอยู่แค่นั้น คือมีการพิจารณาต่อไปว่า ในกรณีที่ธรรมชาติของปุถุชนนั้นมีข้อบกพร่องหรือมีโทษ ก็จะต้องถึงการปรับปรุงแก้ไข หรือทำให้ดียิ่งขึ้น เรียกว่าการศึกษา หรือการพัฒนาชีวิต

อันนี้ก็ไปสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์อีกประการหนึ่งที่ว่า มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ฝึกได้ หรือพัฒนาได้ หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่าต้องฝึกต้องพัฒนา และมีศักยภาพสูงสุดที่จะพัฒนาได้จนเป็นผู้ที่ประเสริฐอย่างยิ่ง

ที่นี่ เราก็เอาหลักการสองอย่างนี้มาใช้ โดยวางวิธีการว่าทำอย่างไรจะให้เกิดผลดี ในกรณีที่มีความรักแบบที่ว่าตามธรรมชาติของปุถุชนที่จะมีครอบครัวอะไรนี้ก็กำหนดว่าทำอย่างไรจะให้เป็นไปในลักษณะที่ไม่เกิดโทษแก่ชีวิตของตน และไม่เกิดโทษแก่ผู้อื่นแก่สังคม แต่ให้ดำเนินไปในทางที่ดีงาม ที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ชีวิตและแก่สังคมนั้น อย่างน้อยก็แก่ทั้งสองคนนั้น และให้เขาอยู่กันด้วยดีมีสุข อันนี้เป็นขั้นที่หนึ่ง

สำหรับขั้นนี้เราก็มีคำแนะนำให้ว่าเขาควรจะ

พัฒนาจิตใจของเขาอย่างไร พร้อมทั้งหลักการในการดำเนินชีวิต และหลักในการปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้มีผลดีทั้งต่อระหว่างสองคน และในแง่ของแต่ละคน โดยคำนึงถึงจิตใจของแต่ละคน โดยเฉพาะความสุขของแต่ละฝ่าย ตลอดจนประโยชน์ที่จะขยายออกไปสู่สังคมวงกว้างด้วย รวมทั้งถ้าเขามีบุตรก็ให้เป็นประโยชน์แก่บุตรหลานของเขาต่อไปด้วย

ที่นี้ต่อไปก็คือ เหนือกว่านั้น ทำอย่างไรจะพัฒนาเขาขึ้นไป ให้เขาสามารถมีความสุขที่สูงขึ้นไปอีก ให้มีความรู้สึกที่ประณีตดีงามชนิดที่เป็นคุณธรรมซึ่งคล้ายๆ ว่าเข้ามาเสริมคุณค่าของความรักแบบแรกนี้ ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็น*ความรักแบบที่สอง* และเมื่อความรักแบบที่สองนี้เจริญงอกงามมากขึ้นก็จะช่วยให้ความรักประเภทที่หนึ่งประณีตดีงาม จนกระทั่งแม้เมื่อเขาไม่สามารถอาศัยความรักประเภทที่หนึ่งต่อไปได้ เขาก็ยังมีความรักประเภทที่สองหล่อเลี้ยงชีวิตร่วมกันอยู่ตลอดไป

เป็นอันว่า สำหรับความรักประเภทที่หนึ่งนี้ ท่านก็ยอมรับ แต่จะต้องให้อยู่ในกรอบ หรือในขอบเขต

ที่ดีงาม แล้วก็ใช้ให้เป็นประโยชน์ แต่ก็ถือว่ายังมีส่วนที่เป็นโทษ จึงต้องปรับปรุงพัฒนาต่อไป

ในทางพุทธศาสนา ท่านพิจารณาทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งในแง่ข้อดีหรือคุณ และข้อเสียหรือโทษ คือข้อบกพร่อง แล้วก็บอกทางออก หรือทางแก้ไขให้ด้วย อันนี้เป็นหลักในการพิจารณาทุกอย่าง เพื่อให้เราปฏิบัติต่อทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยสติและปัญญาอย่างรอบคอบ ที่จะแก้ปัญหาได้ และเข้าถึงประโยชน์สุขที่แท้จริง

ถาม อยากจะขอให้ท่านแยกให้เห็นชัดว่า ความรักแบบที่หนึ่งเป็นอย่างไร และความรักแบบที่สองเป็นอย่างไร

ตอบ ก็มาดูเรื่องของความรักประเภทที่หนึ่งก่อน *ความรักประเภทที่หนึ่ง*ที่คนทั่วไปรู้เข้าใจกันว่าเป็น*ความรักระหว่างเพศ* หรือ*ความรักทางเพศ* มีจุดเด่นอยู่ที่ความชื่นชมติดใจ หรือความปรารถนาในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสกายของผู้ที่ตนรัก อันนี้เป็นความรักสามัญของปุถุชน ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือความต้องการหาความสุขให้แก่ตนเอง หมายความว่า ที่รักเขานั้นก็

เพื่อเอาเขามาเป็นเครื่องบำเรอความสุขแก่ตน ต้องการเอาความสุขเพื่อตนเอง

ความรักแบบที่หนึ่งนี้ ที่แท้แล้วก็คือการคิดจะเอาจากผู้อื่น ในเมื่อมันมีลักษณะอย่างนี้ มันจึงมีข้อเสียที่สำคัญติดมาด้วย คือถ้าหากว่าเขาผู้นั้นไม่อยู่ในภาวะที่จะสนองความปรารถนาให้เรามีความสุขได้ เราก็จะเบื่อหน่าย แล้วก็อาจจะรังเกียจ จึงเห็นได้ว่าไม่ยั่งยืน อันนี้เป็นข้อบกพร่องที่สำคัญประการแรก

นอกจากนั้น เนื่องจากความรักแบบที่หนึ่งนี้มุ่งจะเอาความสุขให้แก่ตัว หรือจะเอาผู้อื่นมาบำเรอความสุขหรือให้ความสุขแก่ตัว ความรักแบบนี้ จึงมีลักษณะจำเพาะเจาะจง โดยมีบุคคลที่พอใจถูกใจเป็นเป้า เป็นความยึดติดผูกพันเฉพาะตัว

เมื่อลักษณะสองอย่างนี้มาผนวกกันเข้า ก็ทำให้เกิดปัญหาตามมา คือความหึงหวง ความรักแบบนี้จึงมากู้กับความหึง มีการยึดถือเป็นของตัวเอง ต้องการครอบครองเป็นเจ้าของแต่ผู้เดียว ไม่ต้องการให้ใครอื่นมายุ่งเกี่ยวหรือแม้แต่ได้รับความเอาใจใส่

ความหวงแหนผูกพันเฉพาะตัว และต้องการให้เขาหรือเธอให้ความสุขแก่ตัวผู้เดียวนี้ แสดงออกได้ทั้งทางกาย และทางใจ

ทางกายก็ต้องการให้เป็นของตนผู้เดียว ไม่ให้ใครอื่นมายุ่งเกี่ยว อย่างที่เรียกว่า *หวงผัสสะ*

ส่วนทางด้านจิตใจ ก็ต้องการความเอาใจใส่ ความมีใจภักดี ให้ฉันคนเดียวเป็นผู้ครองหัวใจเธอ หรือให้ใจเธออยู่กับฉัน อย่าปันใจให้คนอื่น

เนื่องจากความรักแบบที่หนึ่งนี้ มักจะมาด้วยกันกับความหวงแหนเห็นแก่ตัว หรือความหึงหวง จึงอาจทำให้เกิดการแย่งชิงทะเลาะเบาะแว้ง แม้จะไม่ได้แย่งชิงทะเลาะเบาะแว้งกับใคร ก็มักจะเกิดความมัวเมาหมกหมุ่น จนกระทั่งบางทีก็ถึงกับละทิ้งกิจการที่หรือความดีงามที่ควรจะทำ หรือไม่เช่นนั้นก็จะไปในอีกลักษณะหนึ่งคือทำให้ยิ่งโลกแล้วพยายามแสวงหาอะไรต่างๆ มุ่งแต่จะกอบโกยเอามาเพื่อตัวเองและเพื่อคนที่ตนรักเท่านั้น โดยไม่เห็นแก่ผู้อื่นเลย จึงอาจทำให้เกิดการเบียดเบียนกันได้มาก

ที่ว่ามานี้คือโทษประการต่างๆ ของความรักแบบที่หนึ่ง ซึ่งในที่สุดแล้วจุดจบของมันก็คือความไม่ยั่งยืน เพราะว่าแท้จริงแล้วมันเป็นเรื่องของ การหาความสุขให้แก่อตัวเอง แม้จะเป็นคู่ครองอยู่ร่วมกันก็เห็นเขาเป็น สิ่งสนองความสุข เป็นที่สนองความต้องการของตนเองเท่านั้น

ถ้าหากว่าเขาหรือเธอไม่สามารถสนองความต้องการของเรา ลองถามตัวเองซิว่าเราจะยังรักเขาไหม

ต้องถามตรงๆ อย่างนี้ ถ้าเขาไม่สามารถสนองความต้องการของเรา ไม่สามารถให้ความสุขแก่เรา ถ้าเรามีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ลองตอบดูเราจะรักเขาไหม หรือว่าเราจะกลายเป็นเบื่อหน่ายรังเกียจ นี่คือปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นโทษหรือข้อเสียของความรักแบบที่หนึ่ง

ถาม สำหรับความรักแบบที่หนึ่ง คิดว่าชัดเจนแล้ว อยากจะทราบถึงความรักแบบที่สองว่าเป็นอย่างไร

ตอบ ความรักแบบที่สอง คือความรักที่อยากให้เรามีความสุข หรืออยากเห็นเรามีความสุข อย่างที่

เรียกว่าเป็นความปรารถนาดี เราชักใครเราก็อยากให้คนนั้นมีความสุข อยากทำให้เขามีความสุข และอยากทำอะไรๆ เพื่อให้เขามีความสุข

ลองถามตัวเองก่อนเวลารักใครลองถามตัวเองว่า เราต้องการความสุขเพื่อตัวเรา หรือเราอยากให้เรามีความสุข ถ้าเป็นความรักที่แท้ก็ต้องอยากให้เรามีความสุข

เมื่ออยากให้เรามีความสุข ก็ต้องการทำให้เรามีความสุข หรือทำอะไรๆ เพื่อให้เรามีความสุข

การที่จะทำให้อื่นมีความสุขนั้น การกระทำที่สำคัญก็คือการให้ การให้เป็นปฏิบัติการที่ชัดเจนและต้องใช้มากที่สุดในการทำให้อื่นมีความสุข ดังนั้น ผู้ที่มีความรักแบบที่สองจึงมีความสุขในการให้และให้ด้วยความสุข ความรักแบบที่สองจึงทำให้การให้กลายเป็นความสุข

แต่ต้องพูดกันไว้ก่อนด้วยว่า การให้ที่ว่านี้ไม่ใช่เป็นการให้แบบล่อเหยื่อหรือเอาอกเอาใจ ถ้าให้แบบนั้นพอไม่ได้เขามา ก็จะเสียใจ เสียตายและแค้นใจ เพราะ

เป็นการให้เพื่อจะเอา ไม่ใช่ปรารถนาดีแก่เขาจริง

ในขณะที่ความรักแบบที่หนึ่ง เป็นความต้องการที่จะเอาความสุขจากผู้อื่น หรือต้องการความสุขจากการเอา *ความรักแบบที่สอง* เป็นความต้องการที่จะให้ความสุขแก่ผู้อื่น และเป็นการทำให้เกิดความสุขจากการให้

ในแบบที่หนึ่ง การได้จึงจะเป็นความสุข แต่ในแบบหลัง การให้ก็เป็นความสุข พูดสั้นๆ ว่า *ความรักที่เป็นการเอา* กับ *ความรักที่เป็นการให้*

ถ้าเรารักเขาโดยอยากให้เขามีความสุขแล้ว มันก็มีความยั่งยืนมั่นคง เมื่อเขามีความทุกข์ความเดือดร้อน แม้ว่าเขาจะไม่สามารถสนองความต้องการของเราได้ เราก็ยังรักเขา และเราจะเกิดความสงสาร ตอนแรกเรามีความรัก ความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข พอเขาเกิดความทุกข์ มีความเดือดร้อนขึ้นมา ความรักของเราก็จะกลายเป็นความสงสาร อยากจะช่วยเหลือเขาให้พ้นจากความทุกข์เราจะไม่เบื่อหน่ายรังเกียจ ซึ่งต่างกันชัดเจนกับความรักแบบที่หนึ่ง

ความรักแบบที่หนึ่งเป็นความต้องการที่จะหาความสุขให้แก่ตนเอง ซึ่งก็คือความเห็นแก่ตัวแบบหนึ่งนั่นเอง พอเขามีความทุกข์ลำบากเดือดร้อน หรืออยู่ในภาวะที่ไม่สามารถสนองความต้องการของเราได้ เราก็เบื่อหน่ายรังเกียจ แต่ความรักแบบที่สองนี้ต้องการให้เขามีความสุข พอเขามีความทุกข์เดือดร้อน เราก็สงสารอยากจะช่วยปลดเปลื้องความทุกข์ให้เขาพ้นจากความลำบากเดือดร้อน

ความรักแบบที่หนึ่งนั้นทางพระท่านเรียกว่า *"ราคะ"* หรือ *"เสน่หา"* ส่วนความรักแบบที่สองทางพระท่านเรียกว่า *"เมตตา"* รวมทั้ง *"เมตรี"*

ที่นี่ ถ้าหากว่าคนที่เรารักนั้น เขาเกิดเปลี่ยนแปลงเป็นมีความทุกข์ลำบากเดือดร้อนเมตตานั้นก็เปลี่ยนไปเป็น *"กรุณา"* คือสงสาร คิดหาทางช่วยเหลือปลดเปลื้องทุกข์ จึงมี *เมตตา - กรุณา* เป็นคู่กัน

นี่คือลักษณะของความรักสองแบบ รักแบบอยากให้เขามีความสุข กับรักแบบจะหาความสุขจากเขาหรือเอาเขามาทำให้เรามีความสุข เรียกเป็นคำศัพท์

ว่า รักแบบเมตตา กับรักแบบวาทะ/เส่นหา

ถาม ก็พอจะเห็นได้ชัดว่า ความรักแบบที่สองนั้นดีแน่ ทำให้คนมีความเป็นมนุษย์ หรือมีสภาพที่สมกับความเป็นมนุษย์ที่ต่างจากสัตว์อื่น ๆ คงจะเรียกได้ว่าเป็นมนุษย์ธรรม แต่ดูเหมือนเป็นเรื่องอุดมคติ คนทั่ว ๆ ไปจะปฏิบัติได้แค่ไหน

ตอบ สำหรับคนเราทั่วไปนี้ท่านยอมให้ในแง่ของปุถุชน ว่ายอมจะต้องมีความรักแบบที่หนึ่งกันมากเป็นธรรมดา แต่เมื่อเราเป็นคน ก็ต้องมีการพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น ไม่ใช่จมอยู่กับความลุ่มหลงคับแคบเห็นแก่ตัว ถ้าเรามีความรักแบบที่สองมากอยู่ด้วยนั้นแหละคือการที่เราพัฒนาตัวเองดีขึ้น แล้วความรักนั้นก็เริ่มจะเป็นความรักที่ยอมรับได้ คือความรักแบบที่หนึ่งมีความรักแบบที่สองมาเสริมก็ถือว่ายอมรับได้ เหมือนอย่างความรักที่เราเห็นอยู่ในครอบครัวคือความรักของพ่อแม่ต่อลูก

ความรักของพ่อแม่ต่อลูกเป็นความรักแบบที่อยากเห็นลูกมีความสุข แล้วก็พยายามทำอะไรต่าง ๆ ให้ลูกมีความสุข เมื่อเห็นลูกมีความสุขพ่อแม่ก็มีความสุขด้วย

ดังนั้น พ่อแม่จึงมีความสุขในการที่ได้ให้แก่ลูก ในขณะที่คนที่คนทั่วไปต้องได้จึงจะมีความสุข แต่พ่อแม่ให้แก่ลูกก็มีความสุข แม้ตัวเองจะต้องทุกข์เดือดร้อนพ่อแม่ก็ยอม

บางที่ตัวเองต้องลำบากเดือดร้อน แต่พอเห็นลูกมีความสุขก็มีความสุข ในทางตรงข้ามถ้าเห็นลูกไม่สบายหรือตกทุกข์ลำบาก พ่อแม่ก็มีความสงสาร ไม่มี ความรังเกียจ ไม่มี ความเบียดเบียน แล้วยังทนทุกข์ทนลำบากเพื่อลูกได้ด้วย

ถ้าคุณเองมีความรักที่มีลักษณะอย่างนี้ต่อกันหรือถ้าความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นเป็นอย่างนี้ ก็เป็นความรู้สึกที่ดีงาม เป็นเรื่องของคุณธรรม เป็นความรักประเภทที่สอง

ถาม เราก็เอาความรักแบบที่สองที่ว่านี้แหละมาเสริมหรือมากำกับเข้ากับความรักแบบที่หนึ่ง ซึ่งจะเป็นการพัฒนาทั้งความรักและมีความสุขให้ประณีตงดงามยิ่งขึ้นไป อย่างน้อยก็ทำให้เกิดความซาบซึ้งในความดีงามของกันและกัน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และควรจะต้องปฏิบัติอย่างแน่นอน

ถาม ความรักของพ่อแม่ ถึงจะเป็นแบบที่สอง ที่อยากให้ลูกมีความสุข แต่ก็เห็นว่าจำกัได้อยู่ คืออยากจะให้ลูกของตัวเองมีความสุข แต่ก็ไม่ได้คิดอย่างนั้นกับคนอื่น และถ้าใครมามีเรื่องกระทบกับลูก ก็โกรธเขา จึงรู้สึกเหมือนว่ายังเป็นความห่วงแหนจะคล้ายกับความรักแบบที่หนึ่ง หรือเปล่า

ตอบ ความรักของพ่อแม่ถึงแม้จะจำกัได้อยู่กับลูก ก็จริงอยู่ แต่ก็ไม่ใช่เป็นการห่วงแหนอย่างความรักแบบที่หนึ่ง คือพ่อแม่รักลูก ความห่วงนั้นจะมีแต่ในแง่ที่อยากให้ลูกมีความสุข แต่ไม่ได้ห่วงแหนที่ว่าต้องการครอบครองเอาไว้เป็นของตัวเอง เพื่อบำเรอความสุขของตัวเอง ไม่มีความหึงหวั่นคือไม่ได้หวงผัสสะไว้เพื่อตัวและไม่ได้หวงใจ แต่พ่อแม่ก็ยังเป็นปุถุชน จึงมีเมตตากรุณาแต่กับลูก ไม่ใช่เป็นพระอรหันต์ที่จะได้มีเมตตากรุณาที่เป็นสากล

ถาม อยากทราบว่า มีธรรมสำหรับความรักแบบที่หนึ่ง ซึ่งเป็นความรักในลักษณะที่ต้องการหาความสุขให้แก่ตนเอง หวังจะได้ความสุขจากอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งทางด้านร่างกาย และทางด้านจิตใจ ซึ่งจะทำให้ความรักแบบที่หนึ่งอยู่ในขอบเขตที่ตั้งงามให้กลับกลายเป็นสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์หรือไม่

ตอบ มี อย่างแรกก็คือการที่เรามีหน้าที่เกิดขึ้น แล้วก็ปฏิบัติหน้าที่นั้นต่อกัน เช่นเมื่อมีครอบครัวตามความรักประเภทที่หนึ่ง ก็เกิดมีฐานะขึ้นมา ไม่ว่าจะ เป็นสามี-ภรรยา หรือแม้แต่เป็นคู่รักก็ตาม ก็มีหน้าที่ต่อกัน

อย่างที่บอกแล้วว่า ทางธรรมท่านยอมรับธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชน แล้วท่านก็ยอมรับสิทธิของบุคคล และกติกากฎของสังคม ท่านจึงวางหลักปฏิบัติพื้นฐานไว้ เช่น ในศีล ๕ ให้ไม่ล่วงละเมิดสิทธิกันในขงรักของหวง คือศีลข้อที่ ๓ (เว้นจากกาเมสุมิจจาจาร) และในทศ ๖ ให้ยอมรับและแสดงฐานะแห่งความเป็นสามีภรรยา ของกันและกัน ให้ไม่นอกใจกัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามหน้าที่และความผูกพันต่อกันนี้ จะลึกซึ้งมั่นคง ก็ต้องมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานรองรับ เริ่มต้นตั้งแต่ต้องมีสัจจะ มีความจริงต่อกัน รักจริง จริใจต่อกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน แล้วก็จริงวาจา พูดจริง และจริงในการกระทำ

ต่อจากนั้นก็จะมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน เริ่มแต่

หน้าที่ในการที่อยู่ในครอบครัว สามีก็ต้องทำหน้าที่ต่อภรรยา ภรรยาก็ต้องทำหน้าที่ต่อสามี ในเรื่องของการจัดสรรความเป็นอยู่ว่าจะทำอะไร อย่างไร เช่น เกี่ยวกับทรัพย์สินเงินทอง การดูแลกิจการในบ้าน ตลอดจนการดูแลลูก การเลี้ยงลูก สิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่

คนที่มีความรักแบบที่หนึ่ง ถ้าไม่มีคุณธรรมพ่วงมาด้วย เช่น ไม่มีสัจจะ ไม่มีควมรับผิดชอบ ก็จะไม่เอาใจใส่อะไรทั้งสิ้น เพราะต้องการแต่จะหาความสุขให้แก่ตนเองอย่างเดียว เห็นเขา เห็นผู้อื่น หรือเห็นอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นสิ่งสำหรับสนองความต้องการของตนเอง เขาไม่ได้มีความต้องการที่จะทำอะไรเพื่อคนอื่น เขาไม่มีความต้องการที่จะทำหน้าที่ เขาก็จะทอดทิ้งละเลยไม่ทำสิ่งเหล่านั้น แล้วก็ต้องเกิดผลเสียหาย

เพราะฉะนั้น เมื่อมีความรักประเภทที่หนึ่ง ก็จะต้องมีธรรม มีหลักความประพฤติ มีหลักการดำเนินชีวิตที่เป็นความรับผิดชอบต่อกันขึ้นมาด้วย คืออย่างน้อยต้องมีความรับผิดชอบต่อกันระหว่างสองฝ่าย ต้องมีการทำหน้าที่ต่อกัน และหน้าที่ที่ร่วมกัน

ความสุขจากความรักนั้นมิใช่สิ่งที่จะได้มาอย่างเลื่อนลอย คือไม่ใช่สิ่งที่จะได้มาฟรีๆ แต่จะต้องมีอะไรเป็นเครื่องตอบแทนให้แก่โลกนี้หรือสังคมนี้ด้วย ที่จะช่วยให้สังคมนี้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ถ้าคนต้องการสนองความสุขของตนเองอย่างเดียว ไม่ทำหน้าที่ ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ก็จะเกิดความวุ่นวายระส่ำระสาย ครอบครัวก็อยู่ดีไม่ได้ สังคมก็อยู่ไม่เป็นสุข จะมีแต่ความเดือดร้อน

ก็เป็นอันว่า เมื่อมีความรักแบบแรกอย่างนี้แล้วเราก็ต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ อย่างน้อยต่อกันระหว่างสองฝ่าย ซึ่งเป็นความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และต่อสังคมด้วย

เมื่อทำหน้าที่ต่อกันระหว่างสองฝ่ายด้วยดีแล้วผลดีก็เกิดขึ้นในความเป็นอยู่ร่วมกัน ครอบครัวซึ่งเป็นสังคมหน่วยย่อยที่สุดก็อยู่เป็นสุข แล้วก็จะเป็นส่วนประกอบที่ดีของสังคมใหญ่ที่ขยายออกไป เพราะว่าเมื่อเขาอยู่กับกันด้วยดีแล้ว ประพฤติปฏิบัติชอบ ประโยชน์ก็แผ่อแผ่ไปสู่สังคม เป็นเครื่องรักษาหรือเป็น

เครื่องยึดเหนี่ยวทำให้สังคมอยู่ร่มเย็นเป็นสุขด้วย จึงกลายเป็นว่าเขาได้มีส่วนเกื้อกูลต่อสังคมด้วยการมีชีวิตครอบครัวที่ดีงาม ที่ถูกต้องชอบธรรม เมื่อปฏิบัติได้อย่างนี้ก็กลายเป็นผลดีไป

ฉะนั้น แม้แต่ความรักประเภทที่หนึ่งก็ต้องมีข้อปฏิบัติเช่นหน้าที่ ซึ่งจะต้องรับผิดชอบ มาช่วยรองรับไว้ เริ่มตั้งแต่สัจจะ คือความจริงใจ ซื่อสัตย์ต่อกัน

หลักหรือข้อปฏิบัติหรือหน้าที่เหล่านี้ พุทธสันฑ์ ก็เรียกว่า ธรรม นั่นเอง ธรรมนี้แหละเป็นตัวกลางที่จะมาช่วยให้ความรักก่อเกิดประโยชน์อันดีงาม

อย่างไรก็ตาม การที่จะให้สัมพันธภาพแห่งความรักคงอยู่ยั่งยืนและพัฒนาไปได้ด้วยดี จะต้องมีความรักแบบที่สองเข้ามาช่วย พอมีความรักประเภทที่สองเข้ามาประภบ ความรักประเภทที่หนึ่งก็จะยังยืนและราบรื่นไปได้อย่างดี เพราะว่าเรามีความปรารถนาให้อีกฝ่ายหนึ่ง คือผู้ที่เรารักนั้นเขามีความสุข

ธรรมดาว่า เรารักใครก็คือ เราต้องการให้ผู้นั้นมีความสุข จึงจะเรียกว่าเป็นรักแท้ แต่คนจำนวนมากไม่

ได้เป็นอย่างนั้นเราก็เรียกไปอย่างนั้นเองว่าเป็นความรัก ซึ่งที่จริงก็คือจะหาความสุขให้แก่ตัวเท่านั้นเอง ที่ว่ามานี้เป็นจุดสำคัญในเรื่องของความรัก

ถาม อยากทราบว่า ธรรมสำหรับความรักในประเภทที่หนึ่ง นอกจากสัจจะแล้วยังมีอะไรอีก

ตอบ มีหลายข้อ นอกจากสัจจะ ความจริงต่อกันนี้แล้ว คุณธรรมที่เป็นพื้นฐานข้อต่อไป ก็คือ การรู้จักปรับตัวปรับใจเข้าหากัน อันนี้ก็สำคัญมาก เพราะคนทุกคนมีพื้นเพภูมิหลังต่างๆ กัน แม้จะมาเป็นคู่ครองมีความรักกัน ก็มีอะไรที่ไม่เหมือนกันหลายอย่าง

การเกิดในชาติตระกูลที่แตกต่างกัน ท้องถิ่นที่แตกต่างกัน สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ได้รับการศึกษาอบรมต่างกัน ตลอดจนประสบการณ์ที่ต่างต่างกัน ทำให้มีจริต อหยาศัย นิสัย ลักษณะของพฤติกรรม และการแสดงออกทางกาย ทางวาจา และแม้แต่ลักษณะการคิดที่ต่างต่างกัน

ข้อแตกต่างกันเหล่านี้ เมื่อมาพบกันใหม่ๆ รักกัน

คบกันใหม่ๆ ความรักกำลังพุ่งแรง ก็มองข้ามไปหมด แต่พอคบกันนานๆ เข้า ได้ใกล้ชิดกันหรืออยู่ด้วยกันมันก็จะค่อยๆ โผล่ขึ้นมา ถ้าหากไม่รู้จักรับตัว ความแตกต่างเหล่านี้ก็จะกลายเป็นความขัดแย้ง พอเห็นอีกฝ่ายหนึ่งทำตัวอย่างนั้น พุดจาวอย่างนั้นที่ดูแปลกๆ ก็รู้สึกขัดหูขัดตา

เมื่อเป็นอย่างนี้ก็จำเป็นจะต้องมีการปรับตัวปรับใจว่าทำอย่างไรจะให้เกิดความประสานกลมกลืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำอย่างไรจะให้ความแตกต่างไม่กลายเป็นความขัดแย้ง แต่ทำให้ความแตกต่างกลายเป็นความประสานเสริม นี่ก็เป็นเรื่องที่ไม่ใช่ง่าย จึงต้องมีการปรับตัวเข้าหากัน หรือว่าทั้งสองฝ่ายต่างก็ต้องมีการแก้ไขปรับปรุงตัวเองด้วย และอันนี้ก็ต้องใช้วิธีการของปัญญาโดยการรู้จักพุดจาหรืออกัน ทำความเข้าใจกัน รวมแล้วก็เป็นเรื่องของการปรับตัวหรือไม่ก็ปรับใจ

ไม่ใช่เฉพาะคู่ครองหรือคู่รักเท่านั้น แม้แต่ในชีวิตการทำงาน หรือการอยู่ร่วมกันกับใครๆ ก็ต้องมีการปรับตัวทั้งนั้น อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา โดยเฉพาะคู่ครอง

นั่นเป็นผู้ที่เราใกล้ชิดมากที่สุด จึงต้องถือหลักการปรับตัวปรับใจนี้เป็นข้อที่สำคัญมาก

ที่นี้ ข้อที่สามคือต้องมีความอดทน เมื่อคบกันอยู่ใกล้ชิดกัน การกระทบกระทั่งกันก็ต้องมีแน่ แม้แต่ในการที่จะปรับตัว ระหว่างนั้นก็จะต้องมีความอดทนเพื่อรักษาสถานการณ์ไว้ ต้องไม่ว่าความ อย่างที่โบราณสอนว่าลั่นกับพินยอมต้องกระทบกันบ้างเป็นธรรมดา

อะไรที่ไม่สำคัญ ก็ไม่ถือสา ปลดปล่อยผ่านไป ถ้าสำคัญก็ยกไปข้อสองที่ผ่านมาแล้ว คือใช้วิธีการแห่งปัญญา หาทางแก้ไขปรับปรุง ปรับตัวปรับใจ หรือปรับความเข้าใจกัน แต่ความอดทนจะต้องมีอยู่เป็นพื้นในใจ

ความอดทนนั้นเป็นความเข้มแข็ง เป็นความหนักแน่นมั่นคง ทำให้ยังยืนหรือคงอยู่ได้ ถ้าว่าความเอาแต่อารมณ์ ปลดปล่อยอารมณ์ครอบงำก็เปราะ แตกร้าวพังทะลายได้ง่าย

ต่อไปก็ต้องมีน้ำใจต่อกัน คือมีความเสียสละ อันนี้เป็นหลักเบื้องต้น เพื่อให้ความรักไม่กลายเป็นความเห็นแก่ตัว ก็ต้องมีน้ำใจที่จะเสียสละความสุขของตน

เพื่ออีกฝ่ายหนึ่งได้ อันนี้คือจุดสำคัญที่จะไปประสานกับความรักประเภทที่สองคือเมตตา

ถ้าเรามีความรักแบบที่สอง คือเมตตาแล้ว เราก็พร้อมที่จะเสียสละความสุขของเราเพื่อเขาได้ เพราะเราอยากเห็นเขามีความสุข ต้องการให้เขามีความสุข

ถ้าไม่ย่ำเรื่องความมีน้ำใจเสียสละนี้ไว้ ก็อาจจะไม่ปลูกฝังเมตตาให้เกิดขึ้น แต่เมื่อถือเป็นหลักเป็นหน้าที่ของตัวเองที่จะต้องมีแล้ว ก็ทำให้เราจำเป็นจะต้องทำคือเราจะต้องมีน้ำใจ ต้องพร้อมที่จะสละความสุขของตนเองเพื่ออีกฝ่ายหนึ่งได้ ไม่ใช่เห็นแก่ความสุขของตัวเองฝ่ายเดียว ไม่ใช่ว่ารักเขาเพื่อจะเอาแต่ความสุขจากเขา แต่รักเพื่อให้เขามีความสุข

เพราะฉะนั้น ยามใดที่เขาต้องการความช่วยเหลือ ยามใดที่เขาเดือดร้อนเป็นทุกข์ เราจะต้องเอาใจใส่ อย่างน้อยความเอาใจใส่ก็แสดงถึงการเสียสละ และมีน้ำใจอย่างหนึ่ง

จะต้องมีความเสียสละแม้แต่ทางใจนี้ให้แก่เขาบ้าง คือความเอาใจใส่ แล้วก็แสดงความเอาใจใส่โดยการ

แสดงออกแม้แต่เล็กๆ น้อยๆ เช่นต้อนรับเวลากลับบ้านหรือพบกัน หรือช่วยเหลือในยามที่เขามีสิ่งเกินกำลังที่จะทำ หรือในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่ว่าจะมีการกิจอะไรเกิดขึ้นก็เอาใจใส่กันอย่างนี้ก็คือว่าเป็นจาคะ

ถาม คำอธิบายละเอียดมาก ท่านช่วยกรุณาสรุปให้ด้วย

ตอบ คุณธรรมพื้นฐาน ๔ อย่างที่ว่ามานี้ เรียกเป็นชุดว่า หลักการครองเรือน หรือคุณธรรมสำหรับภรรยา สเรียกเป็นคำพระว่า ภรรยาธรรม ได้แก่

๑. สัจจะ ความจริง โดยเฉพาะ ชื่อสัตย์ จริงใจ และจริงจัง
๒. ทมะ การฝึกฝนปรับปรุงตน ปรับตัวปรับใจ และพัฒนาตนยิ่งขึ้นไป
๓. ขันติ ความเข้มแข็งหนักแน่นอดทน
๔. จาคะ ความเสียสละ มีน้ำใจ คิดที่จะให้และเปิดใจต่อกัน

สี่ข้อนี้ถือว่าเป็นหลักสำคัญ เป็นคุณธรรมพื้นฐาน ต่อจากนี้ก็เป็นเรื่องของหน้าที่ หมายถึงหน้าที่ในเชิง

ปฏิบัติ เช่นอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสในเรื่องทศ ๖ ว่าด้วยหน้าที่ของสามีภรรยาต่อกัน ซึ่งมีหลายข้อ เช่น การให้เกียรติกัน การดูแลบ้านเรือน การรักษาทรัพย์สินและการใช้จ่ายอะไรต่างๆ อันนี้เป็นธรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ความรักในข้อที่หนึ่ง มีความหมายและเป็นประโยชน์ มีคุณค่า

มิฉะนั้นก็จะอยู่กันอย่างเห็นแก่ตัวเกินไป แล้วมันก็จะกลายเป็นเหตุของความขัดแย้งแย่งชิงผลประโยชน์กัน คือความรักกลายเป็นการหาผลประโยชน์ให้แก่ตัว เมื่อแต่ละฝ่ายหาผลประโยชน์ในที่สุดก็ต้องเกิดการขัดผลประโยชน์กัน แล้วก็เกิดการแย่งชิงและขัดแย้งตามมา

ตกลงว่า ความรักประเภทที่หนึ่งนี้ ถ้าจะให้ดีก็ต้องมีความรักประเภทที่สองเข้ามาช่วย เพื่อจะคุมให้อยู่ในความดีงาม และมาช่วยให้มันคงยั่งยืนด้วย เพราะถ้ามีแต่ความรักประเภทที่หนึ่งอย่างเดียวก็ไปไม่รอดแน่

ถาม ทำอย่างไรถึงจะเกิดความรักประเภทที่สอง

ตอบ ความรักประเภทที่สองต้องอาศัยการพัฒนาตัวคน เมื่อพัฒนาคนขึ้นไปก็ทำให้เขามีจิตใจกว้างขวางขึ้น ใจก็กว้างใหญ่ขึ้น ปัญญาก็มองกว้างไกลขึ้น แล้วเขาก็จะมีความรู้สึกที่ปรารถนาดีต่อผู้อื่น อยากให้คนอื่นมีความสุข เกิดเป็นคุณธรรมขึ้นมา ขอให้นึกถึงธรรมชาติของมนุษย์ ที่ต้องมีการศึกษาฝึกฝนพัฒนา

แม้แต่ในหมู่มนุษย์ปุถุชนก็มีคุณธรรมนี้ได้ ดังพ่อแม่เป็นตัวอย่าง จะเห็นว่าพ่อแม่สามารถมีเมตตาต่อลูกได้ มีความสุขในการที่จะให้แก่ลูก แล้วก็มองต่อไปอีกว่า พี่น้องก็สามารถมีความรักต่อกันได้ เช่น พี่รักน้อง พี่มีเมตตา ก็อยากให้น้องมีความสุข แล้วพี่ก็ให้แก่ น้อง เพื่อให้น้องมีความสุข สามารถเสียดสละความสุขของตัวเองเพื่อน้องได้ เมื่อเห็นน้องมีความสุข พี่ก็มีความสุขด้วย หรือเพื่อนที่รักกัน ก็พร้อมที่จะให้แก่กัน เมื่อเห็นเพื่อนมีความสุข ตัวก็มีความสุขด้วย และก็อยากทำให้เพื่อนมีความสุข

ผู้ที่มีความรักแบบนี้อย่างน้อยก็มองเห็นคู่ครองว่าเป็นเพื่อนที่สนิทใจ อย่างพุทธภาษิตที่ว่า “ภริยา

ปรมา สขา” ภรรยาเป็นเพื่อนอย่างยิ่ง หรือภรรยาเป็น
ยอดสหาย

ถาม แล้วสามีเป็นอย่างไร

ตอบ สามีก็เหมือนกันนั่นแหละ หมายความว่า
ท่านต้องการสอนผู้ชายมากหน่อย เพราะสมัยนั้นผู้
ชายมีบทบาทมาก ต้องเน้นความรับผิดชอบของผู้ชาย
ให้มาก แต่ก็ถือคติเดียวกัน

ถาม ความรักประเภทที่สอง หมายถึงความเสียสละที่
ฝ่ายหนึ่งมีต่ออีกฝ่ายหนึ่ง ใช่หรือไม่?

ตอบ ถ้ามองภายนอกก็พูดได้ว่าเป็นความเสียสละ
คือคนอื่นมองเห็นเป็นการเสียสละ แต่ที่จริง ความรัก
แบบที่สองนี้อยู่เลยการเสียสละ หรืออยู่เหนือการเสีย
สละไปแล้ว หมายความว่า ที่เขาสละให้แก่กันนั้น เขา
ทำโดยไม่ต้องรู้สึกว่าเป็นการเสียสละ คือมันเป็นไปเอง
ด้วยจิตด้วยใจของเขาที่อยากให้ผู้ที่เขารักมีความสุข
และอยากเห็นผู้นั้นมีความสุข แล้วเขาก็มีความสุข ใน
การที่จะให้หรือที่จะทำอะไรๆ เพื่อคนที่เขารักนั้น

พูดสั้นๆ ก็คือ ความรักแบบที่สองนี้ เป็นความรัก
ที่ทำให้การให้กลายเป็นความสุข เลยไม่ต้องรู้สึกว่าเป็น
เป็นการเสียสละ และถ้ามีเหตุที่จะต้องเสียสละ เขาก็
พร้อมที่จะทำการเสียสละ

ความรักที่ต้องการความเสียสละ ก็คือความรัก
ประเภทที่หนึ่ง เพราะความรักแบบนั้น ต้องการเอา
ความสุขเพื่อตัว จึงต้องเอาการเสียสละมาช่วยคุณให้
ประณีตงดงามและเกิดผลดีขึ้น ดังนั้นจึงได้พูดไว้ใน
ตอนต้นว่า สำหรับความรักประเภทที่หนึ่งจะต้องมีคุณ
ธรรมพื้นฐาน ๔ ข้อมาช่วยรองรับ และข้อที่ ๔ ก็คือ
ความเสียสละ หรือความมีน้ำใจที่เรียกว่าจาละ

ถ้ามีน้ำใจเสียสละความสุขให้กันได้แล้ว ก็จะเป็น
จุดเชื่อมต่อซึ่งจะสามารถยกระดับความรักแบบที่หนึ่ง
ขึ้นเป็นความรักแบบที่สองได้ต่อไป

ถาม ในกรณีที่ทั้งสองฝ่ายปรับตัวกันจนถึงที่สุด แล้วไป
ด้วยกันไม่ได้ ก็ต้องหย่าร้างกัน ทางพุทธศาสนามองกรณีนี้
อย่างไร

ตอบ พุทธศาสนาก็มองด้วยการยอมรับความจริง

ท่านก็ให้ปฏิบัติให้เหมาะกับกรณี แม้แต่พระสงฆ์ เมื่อคู่ครองเขาขัดแย้งกันทะเลาะวิวาทบาดหมางกัน ท่านก็อนุญาตให้พยายามพูดจาสมัครสมานอะไรต่างๆ แต่ถ้ามองจุดที่เขาหย่ากันแล้วท่านไม่ให้เข้าไปยุ่งเลย ไม่ใช่ไม่ให้ไปยุ่งกับชีวิตของเขานะ แต่ไม่ให้เข้าไปยุ่งในแง่ของการที่จะเจอก็เจอกันชกกันให้เขามาคิดดีกัน

ถ้าเขาหย่ากันไปแล้วพระจะไม่เข้าไปทำหน้าที่เป็นสื่อ แต่ถ้าเป็นช่วงที่เขากำลังมีปัญหาก็เข้าไปช่วยด้วยเมตตา คือไม่ให้ไปเป็นสื่อ สำหรับพระท่านห้ามเรื่องการชกสื่อ แต่ก็ต้องเข้าใจว่าเมื่อย่าแล้ว พระก็จะตามไปช่วยทางด้านจิตใจและสติปัญญาของแต่ละฝ่าย เพื่อความอยู่ดีและมีความสุขของเขา

ถาม การที่ผู้ชายมีเมียช้อย ถือว่าเป็นความรักประเภทที่หนึ่งหรือเปล่า

ตอบ ก็เป็นความรักประเภทที่หนึ่ง

ถาม หรือว่าผู้หญิงมีอนุสามี ก็ถือว่าเป็นความรักประเภทที่หนึ่งใช่ไหม

ตอบ ก็เป็นความรักประเภทที่หนึ่งเหมือนกัน ต้นกำเนิดมาจากนั้น ส่วนที่จะมีความรักประเภทที่สองมาด้วยหรือไม่ ก็อยู่ที่ลักษณะของความรู้สึกที่มีต่อกัน ซึ่งถามตัวเองได้ว่า เราต้องการที่จะให้เขามีความสุขอย่างแท้จริง หรือจะเอาเขาเป็นเครื่องบำเรอความสุขของเรา นี่ขั้นที่หนึ่งนะ ตอนนี้อาจจะตอบว่าใช่ ในแง่ที่เราอยากให้เขามีความสุขด้วย

แต่ข้อที่สองต้องถามต่อไปว่า ถ้าเขาไม่สามารถสนองความสุขให้เราได้ เรายังจะรักเขาไหม ลองถามคำถามนี้ ถ้ายังรักเขาอยู่แม้เขาจะเป็นอย่างไรไป ก็แสดงว่าเป็นความปรารถนาดีต่อเขาจริง คือรักจริง

ถาม ในกรณีอย่างพวกฝรั่งที่เขาตกลงกันว่าสามีภรรยาต่างคนต่างก็ไม่มีใหม่ได้ ในขณะที่เขาก็อยู่ด้วยกันอยู่ อันนั้นคิดหลักการทางพุทธศาสนาหรือไม่ เดียวนี้สภาพสังคมซับซ้อนมาก

ตอบ พุทธศาสนาพูดถึงเรื่องนี้ใน ๒ ระดับ ระดับแรก เป็นระดับของการยอมรับกติกากฎของสังคมในแต่ละยุคสมัย หรือตามกาลเทศะ เหมือนอย่างพุทธศาสนา

เกิดในอินเดีย ก็ยอมรับกติกาของสังคมอินเดียเบื้องต้น ก่อนเท่าที่ไม่ขัดกับหลักการสำคัญ

เมื่อเรายอมรับกติกานั้นแล้ว ก็อย่าละเมิด ถ้าละเมิดก็เป็นผิด เพราะไม่เชื่อตรงต่อกติกา แสดงว่ามีเจตนาละเมิด หรือมีเจตนาไม่เชื่อตรงต่อกติกา เพราะฉะนั้น ประการแรกต้องขึ้นต่อกติกาที่ตกลงกันในสังคมนั้นก่อนตรารบเท่าที่ยังไม่ได้ตกลงกันเปลี่ยนกติกานั้น

แต่ในเรื่องนี้ สังคมควรจะต้องมีความชัดเจนในข้อตกลงกันนั้นๆ อันนี้ก็เป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ ในสังคมที่ไม่มีความชัดเจนก็จะทำให้เกิดความสับสน สังคมไทยนี้นับว่าอยู่ในภาวะที่สับสนในเรื่องนี้คือไม่วางกติกาหรือตกลงกันให้แน่ชัดว่าจะยุติในรูปใดอย่างไร

ระดับที่สอง เป็นเรื่องเกี่ยวกับพันธะของบุคคลต่อธรรมที่จะดำรงรักษามนุษยชาติไว้ในความดีงาม และสวัสดิภาพที่แท้จริง

ถาม ขอสวมมุติ สมมุติว่าภรรยาอยากจะมีอนุสามี สามีกี่มีความรักภรรยาอยากให้ภรรยามีความสุข จึงยินยอมให้ภรรยา มีอนุสามีได้ เราจะถือว่าเป็นปัญหาในทางความเชื่อถือทางพุทธ

ศาสนาหรือไม่ และจะถือว่าความรักของสามีแบบนี้จะอยู่ในความรักประเภทที่สองหรือเปล่า

ตอบ มันเป็นเรื่องพิจารณาต่างหากกัน คืออยู่ที่ความรู้สึกในจิตใจว่าจะมีความรักต่อภรรยาอย่างไร ถ้าหากว่าใจมีความปรารถนาดีอยากให้ความมีความสุข ก็แสดงว่าเมตตาตามืออยู่ ส่วนการยินยอมนั้นจะเกิดปัญหาอะไรก็เป็นข้อพิจารณาต่อไป

เหตุผลที่ทางพระท่านไม่ให้ละเมิดในเรื่องนี้มีอย่างน้อย ๒ ประการ คือ

หนึ่งว่าโดยหลักการทั่วไป ความรักประเภทที่หนึ่ง ทำให้มีการหวงแหน ท่านก็ยอมรับสิทธิของปุถุชนในการที่จะมีความหวงแหนซึ่งบางที่ท่านเรียกว่าหวงผัวซะ ถ้ามีใครมาละเมิด ก็เรียกว่าละเมิดสิทธิในผัวซะ เป็นการผิดศีล ส่วนทางด้านจิตใจก็ให้เชื่อสัตย์ต่อกัน ไม่นอกใจกัน

อันนี้เป็นกรการยอมรับสิทธิในของรักของหวง ซึ่งมี ความมุ่งหมายที่จะให้ชีวิตการแสวงหากามสุขของมนุษย์อยู่ในกรอบหรือขอบเขตที่จะไม่เบียดเบียน

ชมเชยกัน จะได้อยู่ร่วมกันสงบสุขตามสมควร เป็นเรื่องของสังคมที่อาศัยกฎเกณฑ์หรือกติกาช่วยกำกับควบคุม

ที่นี้ถ้าเกิดไม่หวังขึ้นมัลละ ก็ต้องหาข้อพิจารณาต่อไป

ถาม อย่างในกรณีนี้ผู้ชายมีอนุภรรยาจำนวนมาก เช่นกรณีเด็กก้อ ที่จังหวัดนครปฐม ภรรยาหลงเขาก็ยอมให้สามีมีภรรยาน้อยถึง ๗ คน อาจจะเป็นในแง่ของเศรษฐกิจหรืออะไรก็ตาม ภรรยาหลงก็ไม่หวังผัสสะ กรณีนี้ไม่ค่อยถูกนำมากล่าวว่าเป็นความผิด ถ้าผู้หญิงทำ ก็ผิดแน่ๆ

ตอบ ที่ว่าไปแล้วนั้นเป็นแง่ที่หนึ่ง คือหวังผัสสะ

ที่นี้แง่ที่สองคือหลักเกณฑ์ที่ท่านเรียกว่าประเวณี ประเวณีก็คือประเพณี หมายถึงการสืบสายตระกูล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะรักษาระบบสังคมของมนุษย์ปวงชนไว้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จึงวางกฎเกณฑ์กันไว้ไม่ให้ผิดประเวณี เพื่อไม่ให้ตระกูลสับสน อันนี้เป็นเหตุผลข้อที่สอง เป็นเรื่องของการรักษาสายตระกูลไม่ให้เกิด

ความสับสน (ลูกของใครก็ให้รู้กัน) อะไรทำนองนี้

ข้อที่สาม ก็คือตัวกติกาของสังคมที่เป็นข้อตกลงว่าสังคมจะเอาอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ยื่นต่อกาลเทศะ โดยมีปัญหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาและคุณธรรมคือความซื่อตรงของผู้วางกฎกติกาเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นตัวแปรที่สำคัญแล้วก็ล้วนแต่มีความซับซ้อนทั้งนั้น

ยกตัวอย่าง ในสมัยโบราณ เขายอมรับสิทธิและอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินว่ามีสิทธิเหนือทุกสิ่งทุกอย่างก็เลยเป็นกติกาของสังคมไปเลยว่า พระราชาในฐานะเป็นเจ้าของดินเป็นผู้จัดสรรทุกอย่างในประเทศสามารถทำอะไรได้พิเศษเหนือกว่าประชาราษฎร์ทั่วไป มีกติกาพิเศษต่างหากสำหรับพระราชา บางอย่างที่ราษฎรทำแล้วมีความผิด พระราชาอาจทำได้โดยไม่ผิด เพราะยอมรับอำนาจ ยอมรับในสิทธิ

ถาม ในการที่ยอมรับว่าไม่ผิด แล้วจริงๆ สิ่งนั้นผิดหรือเปล่า

ตอบ ความรักประเภทที่หนึ่งนั้น สารก็คือ ความต้องการหาความสุขทางเพศ กรอบหรือขอบเขตจะอยู่

แค่ไหนที่จะให้คนอยู่กันได้ด้วยดีก็อยู่ที่สังคมจะยอมรับอย่างไร กติกาที่ตกลงกัน ก็เป็นเรื่องสมมุติของสังคม

ถาม ถ้าเราตัดเรื่องสมมุติของสังคมออก จะเป็นปัญหาหรือเปล่า

ตอบ เรื่องของความสุขในระดับนี้ ถือว่ามี อาทิวันละคือมีโทษ มีข้อบกพร่องในตัวอยู่แล้วทั้งนั้น ถ้าจัดการไม่ดีก็เกิดปัญหาไปหมด ถ้าจัดระบบวางระเบียบไม่ถูกต้องละก็ต้องยุ่ง

สมมุติของสังคมในเรื่องนี้ก็คือกติกาหรือกฎเกณฑ์ซึ่งจำเป็นต้องมีเพื่อเป็นกรอบและขอบเขต ข้อสำคัญก็คือทำอย่างไรจะให้กติกาหรือกฎเกณฑ์นั้น เกิดจากปัญญาและความซื่อตรงบริสุทธิ์ใจที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขของชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง จึงมีกติกาหรือสมมุติที่ได้ผลดีบ้างไม่ให้ผลดีบ้าง

กติกานั้นเป็นเรื่องสมมุติแต่ความซื่อตรงต่อกติกาที่ดี เจตนาที่ละเมียดกติกาที่ดี เป็นธรรม ซึ่งเป็นความจริงของชีวิตที่เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในธรรมชาติและเป็นไปตามกฎธรรมชาติ ไม่ใช่เป็นเรื่องสมมุติ จะเป็นปัญหาที่

ตรงนี้

ถาม ธรรมสำหรับความรักประเภทที่สองมีอะไรบ้าง

ตอบ ความรักประเภทที่สองเป็นธรรมอยู่ในตัว เพราะเป็นเมตตา คือ เป็นความรักที่ปรารถนาความสุขเพื่อผู้อื่น อยากให้คนอื่นมีความสุข เป็นความรักที่ทำให้ความสุขของเรา กับความสุขของผู้อื่นประสานเข้าด้วยกัน เพราะความสุขของเราอยู่ที่เห็นเขามีความสุข เมื่อเขามีความสุขเราก็จึงมีความสุขด้วย

ถาม การพัฒนาจิตใจในแต่ละขั้นนี้ เป็นเรื่องยาก ทำอย่างไรจะให้คนในสังคมเกิดความรักประเภทที่สองขึ้นได้

ตอบ ก็ต้องปลูกฝังกัน เช่น ตอนแรกตั้งแต่เด็ก ๆ การได้รับความรักอย่างถูกต้องจากพ่อแม่ ก็จะทำให้เด็กมีความรู้สึกแบบนี้เกิดขึ้นมาด้วยเหมือนกัน แต่พ่อแม่ต้องปฏิบัติให้ถูก ให้เขาเกิดความรู้สึกในทางที่ดี เมื่อพ่อแม่รักเขาด้วยเมตตา พอเขาเกิดความซาบซึ้งในความรักของพ่อแม่ เขาก็จะมีความรู้สึกที่ดีตอบ

แต่พ่อแม่จะให้ความรู้สึกของลูกผูกพันอยู่กับ

พ่อแม่อย่างเดียวยังไม่ได้ จะต้องนำทางลูกให้ความรู้สึกนี้ ขยายออกไปยังพี่น้อง เพื่อนของเด็ก ผู้ใหญ่และคนอื่น ๆ ทั่วไป ตลอดจนรุ่นเด็กรุ่นน้องของเขาด้วย

ถ้าทำได้อย่างนี้ก็จะกลายเป็นคุณธรรมที่ปลูกฝัง ตั้งแต่เด็กซึ่งติดตัวง่าย แต่ถ้าไม่ได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ก็ต้องยอมรับความจริงว่าจะพัฒนายากขึ้น บางทีอาจจะเกิดความรู้สึกขุ่นเคือง หรือความมีโทสะที่ตรงข้ามขึ้นมาแทน แล้วอันนี้ก็จะเป็นตัวกวนจิต เป็นนิสัยของจิต ซึ่งทำให้การปลูกฝังคุณธรรมยากขึ้น

ถาม ตัวขุ่นเคืองของจิต เกิดขึ้นมาในชวงไหน

ตอบ ก็เกิดในตอนที่มีความรู้สึกโกรธแค้น เช่นไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ ก็ขัดใจ เกิดความโกรธเคืองซึ่งเป็นความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์กับความรักและความอยากได้

ความรักประเภทที่หนึ่งนี้เป็นพวกเดียวกับความอยากได้ เมื่อมีความอยากได้แต่ไม่ได้รับการสนองก็ย่อมเกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ คือ โกรธ ฉะนั้นมองในแง่หนึ่ง ความโกรธจึงเกิดจากรัก หรือเกิดจาก

ความอยากได้ แล้วไม่ได้รับการตอบสนอง เกิดปฏิปักษ์โกรธเคือง ซึ่งเป็นตัวคู่ตรงข้ามกัน

อีกกรณีหนึ่งคือ เด็กไม่มีความรักที่อยากให้คนอื่นเป็นสุข เมื่อเขาอยากได้ของอะไรสักอย่าง เขาก็จะเห็นคนอื่นแม้แต่พี่น้องเป็นตัวขัดขวาง หรือจะมาแบ่งมาแย่งของนั้น เมื่อเขาอยากได้ของ เขาก็จะโกรธหรือไม่พอใจคนอื่น

ที่นี่ เมื่อเด็กอยากได้ความสุข ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของธรรมชาติปฏิกชน ถ้าเขาไม่ได้รับการตอบสนอง เขาก็เกิดความแค้นเคือง พอความแค้นเคืองเกิดขึ้นแล้วเขาก็จะมองอะไรต่ออะไรร้ายไปหมด ถ้าเกิดสภาพอย่างนี้บ่อยเข้า ก็สะสมทำให้กลายเป็นเด็กก้าวร้าวฝังลงในจิตใจ ก็เลยปลูกฝังเมตตาอยาก

ถาม กรณีเด็กกำพร้าที่ขาดพ่อแม่

ตอบ ถ้าไม่ได้สัมผัสกับความรักแบบเมตตา ก็อาจเกิดความแค้นเคืองไปหมด แค้นเคืองทุกสิ่งทุกอย่าง

ถาม แต่ตามธรรมชาติของเด็ก เขาต้องการโน้นต้องการ

นี้อยู่ตลอดเวลา เราจะไปสนองความต้องการของเขาตลอดก็ได้เหมือนกัน

ตอบ ใช่ แต่ตอนนี้ไม่ใช่ปัญหาในแง่ นั้น แต่เป็นแบบที่หักโหม หรือหักหาญ หมายความว่า ในขณะที่เขาอยากจะได้ผู้นั้น เขาก็ถูกหักหรือตีสวนมาทันที แต่ถ้ามีทางออกให้เขา เช่น ทำให้เกิดปัญญาารู้เข้าใจ แล้วเขามองเห็นว่าสิ่งที่เขาต้องการนั้นไม่อาจจะเป็นไปได้ จนเขายอมรับความจริงเมื่อเขายอมรับแล้วก็ไม่มีปัญหา แต่ในกรณีนี้เริ่มแรกเขายังไม่ยอมรับ ยังไม่เข้าใจเหตุผลเลย ก็ถูกหักทันที

เพราะฉะนั้น เราจะต้องให้เขาเกิดความรู้สึกยอมรับในการที่เขาจะไม่ได้ อย่างนั้น เช่น ให้เขารู้ด้วยปัญญาว่า การที่เขาอยากได้อย่างนั้นเป็นสิ่งที่เกิดผลเสียหาย ไม่ดีมีโทษ ทั้งมีโทษต่อตัวเอง และมีโทษต่อผู้อื่นอย่างไร หรือมีผลเสียระยะยาวอย่างไร สำหรับผลเฉพาะหน้า ในระยะสั้นอาจจะเห็นว่าดี แต่ในระยะยาวเกิดผลเสีย

การที่เขาได้รับการชี้แจงและได้ใช้ปัญญานี้แหละ

ที่เรียกว่าฝึกโยนิโสมนสิการ ถ้าเขามีความเข้าใจ แล้วเขายอมรับได้ ก็จะไม่เกิดเป็นปมที่ค้างจิต แต่จะชำระกันเสร็จไปเลย ก็ไม่เกิดโทษ

ถาม แต่สิ่งนี้ก็ยากมาก สมมุติว่าเวลาที่เขาก็คืออยากได้อะไรสักอย่างขึ้นมา แต่สิ่งนั้นผู้ใหญ่มองเห็นว่ามันไม่เหมาะที่เขาควรจะได้ ก็พยายามอธิบายด้วยเหตุผล เขาก็รับไม่ได้ คือเพียงแต่คำอธิบาย เขามองไม่เห็นเขาจะไม่รับ เพราะเขายังรับไม่ได้ บางอย่าง บางทีเราต้องยอมปล่อยให้เขาเห็นต่อไปด้วยตัวของเขาเอง

ตอบ ในบางกรณี เราจำเป็นต้องยอมที่จะขัดขวางความต้องการของเขา แต่จะต้องมีตัวช่วยป้องกันการก่อปม คือ

๑. เราต้องทำโดยมีการชี้แจง แล้วไม่ว่าเขาจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจก็ให้เขาเห็นและรู้สึกว่าเขาได้ชี้แจงแล้ว
๒. เรามีการแสดงออกที่เขามองเห็นว่าจิตใจของเราไม่ได้มีความมุ่งร้ายอาฆาตอะไรเขา แต่เราทำด้วยความปรารถนาดีต่อเขา และต่อประโยชน์ส่วนรวมด้วย เพราะถ้าเขาทำอย่างนั้นมันจะเกิดผลเสียต่อครอบครัว

ครัว ต่อพี่น้อง หรือต่อเพื่อนมนุษย์ เราต้องชี้แจงให้เขาเห็นไว้ก่อน

๓. การชด้นนั้นอาจจะมาในรูปของกติกาของสังคมที่ทางพระเรียกว่าเป็นวินัย คือเราตกลงกันไว้ว่าทำอย่างนี้ไม่ถูก จะต้องไม่ทำ ก็ตั้งเป็นกติกาเอาไว้ ถ้าใครทำก็ละเมิด เธอต้องการทำตามปรารถนา แต่เธอละเมิดกติกาก็ต้องยอมรับตามข้อตกลง

นี่ก็คือเอาศีลเข้ามาศีลคือการอยู่ในกติกาที่วางไว้ สมบัติก็คือจิตใจที่มีความรู้สึกที่เราทำด้วยจิตปรารถนาดี ไม่ได้มุ่งร้าย และปัญญาคือเราได้ชี้แจงให้เข้าใจเหตุผล และมองเห็นความเป็นธรรมเท่าที่ทำได้

ถ้าหากว่าได้ทำเต็มที่อยู่แล้ว แม้ว่าเขาจะไม่ยอม เราก็กันหรือขัดได้ แต่ไม่ใช่เป็นการกระทำแบบที่หักหาญทันที แม้จะต้องลงโทษก็ต้องทำให้เขาเห็นว่าเราทำด้วยเมตตาปรารถนาดี

ถาม ที่ท่านอธิบายมา ก็พอมองเห็นว่า มนุษย์จะอยู่กันได้ดี จะอยู่กันแค่ความรักแบบที่หนึ่งไม่ได้แน่นอน จำเป็นต้องพัฒนาให้มีความรักแบบที่สอง ต้องมีเมตตากรุณาด้วย สังคม

มนุษย์จึงจะอยู่ได้

ตอบ แม้แต่เมตตากรุณานั้น ที่ว่าเป็นความรักที่ประณีตงดงามแล้ว ก็ยังต้องพัฒนาขึ้นไปอีก ให้เป็นเมตตากรุณาที่บริสุทธิ์จริงๆ คือว่า คนที่จะมีเมตตากรุณาที่สมบูรณ์ได้ ก็ต้องเป็นคนที่ไม่มื่ออะไรที่จะต้องเอาจากใคร แล้วเขาจึงจะมีแต่ความรู้สึกที่ต้องการให้คนอื่นมีความสุข

คนที่ไม่มื่ออะไรที่จะต้องเอาจากใคร ก็คือคนที่เต็มแล้ว มีความสุขอยู่กับตัวหรือมีความสุขเต็มอยู่ในตัวแล้ว เป็นคนที่มีความสุขอยู่ทุกๆ ขณะตลอดเวลา จึงไม่ต้องหาความสุขมาเติมอีก หมายถึงคนที่เข้าถึงอิสรภาพแท้จริง ซึ่งเกิดจากการพัฒนาชีวิตถึงจุดสมบูรณ์

การพัฒนาชีวิตนั้น มองในแง่ความสุข ก็เป็นการพัฒนาจากความสุขจากการได้ สู่ความสุขด้วยการให้ จนถึงความสุขที่เต็มอยู่ในตัว โดยไม่ต้องเอาอะไรจากใครๆ

คนที่เต็มแล้วอย่างนี้ ไม่มีอะไรที่จะต้องทำเพื่อตัวเองอีกต่อไป จึงมีชีวิตอยู่และทำเพื่อผู้อื่นได้อย่างเต็มที่

เป็นผู้มีเมตตากรุณาที่เป็นสากล ต่อมมนุษย์สัตว์ทุกคน
ไม่จำกัด พ่อแม่มีเมตตากรุณาอย่างมากมาย แต่ก็ยัง
จำกัดอยู่ที่ลูก แต่บุคคลที่เต็มแล้ว จะมีเมตตากรุณา
ต่อทุกคนเหมือนกันหมด ซึ่งเรามีพระพุทธเจ้าเป็นแบบ
อย่าง

- ๒ -

จากวาเลนไทน์ สู่ความเป็นไทย

ถาม ที่ถามคำถามมานี้ก็เนื่องในโอกาส วันแห่งความรัก
หรือ วันวาเลนไทน์ (Valentine Day) ซึ่งท่านก็ตอบให้ชัดเจน
แล้ว

ตอบ คงจะพอแล้ว ที่นี้เด็กวัยรุ่นหนุ่มสาวน่าจะ
ตื่นตัวและศึกษากันให้ชัด

ถาม ปัจจุบัน วันวาเลนไทน์เป็นแฟชั่น เด็กจะต้องหา
ดอกไม้ ขนม คือ ตามธรรมเนียมฝรั่ง เด็กและวัยรุ่นหนุ่มสาว
เขาก็จะทำกันโดยมอบให้แก่คนที่เขาพอใจ

ตอบ อันนี้ นอกจากเรื่องตัวความรักที่จะต้องมีความ
เข้าใจให้ถูกต้องแล้ว ก็คือ พฤติกรรมในการ
แสดงออกอย่างนั้น เป็นการสวมรับเอาวัฒนธรรม
ตะวันตก เราควรทำด้วยปัญญา อย่าให้เขาดูถูกได้ว่า

เป็นคนที่ไร้สติปัญญาของตนเองสักแต่ทำตามเขาไป

รู้ไหมว่าประเพณีวาเลนไทน์เกิดขึ้นได้อย่างไร และมันมีความหมายที่แท้จริงอย่างไร ถ้าเราสักแต่ทำตามๆ กันไป เราก็คือเป็นคนไม่มีอารยธรรม เป็นคนที่สมถูกเขาเรียกว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนา เพราะว่าไม่มีความคิดจิตใจหรือไม่มีภูมิธรรมภูมิปัญญาของตนเอง

ในเวลาที่ทำหรือแสดงออก เราอาจจะมองในแง่ของเราว่าเราทำอย่างฝรั่งนี่มันโก้มันดี ดีเพราะว่าลึกลับๆ นั้นเรามองว่าเขาเจริญกว่าเรา หรือเขาเก่งกว่าเรา เขาดีกว่าเรา เราจึงรู้สึกว่าการทำอย่างนั้นแล้วเราเจริญเหมือนเขา คือเราชอบรับความด้อยของเราว่าเขาดีกว่า เขาสูงกว่า เราจึงรู้สึกว่าเขา ! เราทำตามเขา

เราอาจจะสบายใจที่ได้ทำอย่างนั้น แล้วก็ดีใจ แต่นั่นเป็นการมองจากแง่ของตัวเอง ที่นี้ลองมองในแง่ที่สองคือมองจากแง่ของเขาบ้าง สมมุติว่าเป็นฝรั่งมาเห็นเราทำ เขาจะรู้สึกอย่างไร

เคยนั่งรถผ่านไปเห็นซูเปอร์มาร์เก็ตหรือห้างสรรพสินค้าบางห้าง ตอนจะขึ้นปีใหม่ติดประดับคำว่า

A Merry Christmas and a Happy New Year แล้วยังแถมทำรูปผู้คนแต่งตัวชุดกันหนาวเต็มที่อยู่อย่างฝรั่งกำลังเล่นสกีบนหิมะ ประเทศไทยมีหิมะให้เล่นหรือ

ทีนี้ เราลองคิดว่าพวกฝรั่งมาเห็นแล้ว เขาจะรู้สึกอย่างไร เราอาจจะมองเป็นโก้จริง แต่มองในแง่ของฝรั่งที่มาพบเห็นนั้นเขาจะนึกถึงความด้อยของเราแล้วรู้สึกดูถูก เขาจะนึกเหยียดหยามอยู่ในใจว่า โอ้โฮ ! พวกคนไทยนี่มันหลงจนกระทั่งไม่ได้คิดถึงสภาพความเป็นจริง ไม่ลืมหูลืมตาเลยหรือ ว่ามันมีหิมะให้เล่นหรือเปล่า ทำกันไปอย่างไรเหตุไรผล เขามองแล้วเขาจะเหยียดหยามในใจ เขาดูถูกเรา นี่ความรู้สึกของฝรั่งอย่างหนึ่ง

อย่างที่สอง เขาอาจจะรู้สึกขึ้นมาว่า เออ ดีแล้วพวกนี้ลืมหูลืมตาไม่ขึ้น โง่หัวไม่ขึ้น อยู่ได้อำนาจเราตลอดไป จะในแง่เศรษฐกิจที่จะขายสินค้า หรือในแง่ของความเป็นทาสทางวัฒนธรรมก็ตาม ก็คืออยู่ได้เขาตลอดไป

อาม จริงๆ แล้ว ในประเทศตะวันตก ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของวัน

วาเลนไทน์ ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญหรือเห็นความสำคัญของวันวาเลนไทน์เท่ากับประเทศไทยของเรา

ตอบ คือว่า เรื่องราวเกี่ยวกับวันวาเลนไทน์นั้นก็เป็นเรื่องที่คลุมเครือ จะสืบหาประวัติที่แน่นอนอะไรก็ไม่ได้ แต่สันนิษฐานกันไป ไม่มีต้นกำเนิดของเรื่องและความเป็นมาที่ชัดเจน ในหนังสือหลายๆ แห่งที่สันนิษฐานกัน พอสรุปได้ว่า

ก) วันวาเลนไทน์นี้เดิมเป็นเทศกาลฉลองความเจริญพันธุ์ของพวกโรมันโบราณ เรียกว่า Lupercalia ซึ่งเป็นการระลึกถึงเทพเจ้าลูเปอร์คัส (เทพแห่งความเจริญพันธุ์) ต่อมาภายหลังจึงได้รับเอาเข้ามาเป็นของคริสต์ศาสนา โดยโยงเข้ากับเรื่องการผลิตเพื่อศาสนาของนักบุญชื่อว่าเลนไทน์ ซึ่งมีวันฉลองใกล้กัน (ของเดิม ๑๕ กุมภาพันธ์ ส่วนของนักบุญวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์)

ข) ว่ากันว่าเซนต์วาเลนไทน์ เป็นผู้พลีชีพเพื่อศาสนาคริสต์ ซึ่งถูกประหารชีวิตในกรุงโรม เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ประมาณ ค.ศ. ๒๖๙ หรือ ๒๗๐ และมี ๒ ท่านชื่อซ้ำกัน แต่ประวัติของทั้งสองท่านเป็นเรื่องเล่า

กันมาแบบปรัมปรา ซึ่งแท้จริงแล้วอาจเป็นเรื่องที่เล่าต่างกัน แต่ตัวบุคคลเป็นคนเดียวกัน

ค) การฉลองวันวาเลนไทน์เริ่มมีขึ้นในสมัยกลางของยุโรป แต่การที่ถือว่าเซนต์วาเลนไทน์เป็นนักบุญผู้อดทนคู่รัก เป็นเรื่องที่กลายมาในช่วงหลังโดยถือว่าเป็นผู้ช่วยเหลือคนมีความรักที่ตกอยู่ในความทุกข์ทรมานบังคับ

ง) การที่วันที่ระลึกเซนต์วาเลนไทน์กลายมาเป็นวันแห่งความรักนั้นเป็นเรื่องบังเอิญ ซึ่งที่จริงไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับเซนต์วาเลนไทน์เลย แต่เรื่องมาโยงกันและกลายไป คงจะเนื่องจากชาวยุโรปสมัยกลางมีความเชื่อว่านรกเริ่มฤดูผสมพันธุ์ในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์

การเขียนข้อความแสดงความรักส่งถึงกันในวันนี้ก็ว่าเริ่มมาแต่ปลายสมัยกลาง โดยถือว่าเป็นวันเริ่มฤดูผสมพันธุ์ของนกนั่นเอง (บ้างก็ว่าเริ่มในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖) ส่วนในสหรัฐอเมริกา เริ่มมีการจัดทำการ์ดวาเลนไทน์เป็นธุรกิจในช่วง ค.ศ. ๑๘๔๐-๑๘๔๙

ในแง่ที่ว่าธุรกิจการค้ามีบทบาทสำคัญในการปลูกค่านิยมเกี่ยวกับเรื่องนี้ เราก็ควรรู้เท่าทัน ไม่ให้

กลายเป็นเบียดอ้างทางเศรษฐกิจ ควรให้ธุรกิจเป็นฝ่ายที่บริการเรา ไม่ใช่เรากลายเป็นผู้บริการธุรกิจ จนกลายเป็นเหยื่อของธุรกิจ หรืออย่างแรงเลยถูกมอมเมาโดยธุรกิจ

ในแง่วัฒนธรรมยิ่งสำคัญลึกลงไปอีก เพราะมีผลยาวไกล อาจครอบงำวิถีชีวิตหรือชะตากรรมของสังคมทั้งหมด น่าสังเกตว่าอะไรๆ ของฝรั่งที่เราเอามาตามอย่างหรือชอบเลียนแบบแสดงไ้กักันนั้น หลายๆ อย่าง เป็นสิ่งที่ฝรั่งเขาเองก็ไม่ค่อยเห็นคุณค่า ไม่ถือว่าสำคัญ แต่เรากลับเอามาถือเป็นโก้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจกรรมหรือวัตถุสิ่งของ หรืออาหารการกิน บางทีถึงกับไปเหนือสิ่งที่เขาเองก็อยากจะทำอยู่แล้ว เลยทำให้เขาดูถูกได้มากยิ่งขึ้น

ถ้าจะเอาอย่างหรือเลียนแบบเขาให้ดีสักหน่อย ก็ น่าจะทำในสิ่งที่ฝรั่งเองเขาภาคภูมิใจ คือเอาสิ่งที่เยี่ยมยอดหรือดีที่สุดของเขา มา ซึ่งต้องใช้ปัญญาหน่อย ไม่ใช่เอาแค่ความรู้สึกโก้ ถ้าไม่รู้จักสิ่งที่ฝรั่งเขาเห็นคุณค่าหรือภาคภูมิใจ เราก็ตามเขาไม่ถูก กลายเป็นว่าแม้แต่จะตามเขา ก็ยังตามไม่ถูกเรื่อง ตามไม่เป็นเสียเลย

ถาม นี่ก็เป็นปัญหาในการตามอย่างและเลียนแบบ

ตอบ คนไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา นี้ ได้เคยชินกับความคิดอ่านและความรู้สึกนึกหวังแบบแห่งมองขึ้นไปหาตะวันตก จนกระทั่งได้กลายเป็นนิสัยของจิตไปเลยว่าจะเป็นผู้ตามและเป็นผู้รับ คือคอยตามที่จะรับเอาจากเขา คือมีสภาพจิตที่คอยนึกถึงการที่จะรับเอาจากฝรั่งอยู่เรื่อย และเมื่อคอยแต่จะรับก็ย่อมกลายเป็นผู้ตาม แล้วก็ต้องตามเขาเรื่อยไป คอยรับคอยตามจนลึมนึกถึงความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้

เราไม่คิดบ้างเลยหรือว่าเราก็เป็นผู้นำได้ เราจะต้องสร้างจิตสำนึกนี้ขึ้นมา คือจิตสำนึกของความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้

การที่จะเป็นผู้นำ ย่อมบ่งชี้ถึงการที่ต้องมีอะไรที่จะให้แก่เขาบ้าง มันทำให้เรานึกถามตนเองขึ้นมาว่าเรามีอะไรให้แก่เขาบ้างไหม จะเป็นในแง่ของสติปัญญาหรือจะเรียกว่าภูมิปัญญาก็ตาม หรือในแง่ของสิ่งอะไรที่ตีงาม ที่เป็นประโยชน์ก็ตาม เรามีอะไรที่ตัวเองรู้สึกว่ามีอยู่ซึ่งสามารถจะให้แก่ผู้อื่นอย่างภาคภูมิใจได้บ้าง

ไม่ใช่จะเพียงเป็นผู้คอยรับ คอยตามอยู่เรื่อยไป จะต้องปลุกจิตสำนึกในความเป็นผู้นำกันขึ้นมา **ให้คนไทยเป็นผู้นำซึ่งมีอะไรที่จะให้แก่เขาบ้าง**

เรื่องนี้สำคัญมาก ถ้าเด็กและเยาวชนของเราที่จะเป็นอนาคตของชาติ ยังมีลักษณะนิสัยจิตใจแบบผู้ตามและผู้รับอยู่อย่างนี้ ก็น่าเป็นห่วงว่าจะนำประเทศไทยไปไม่รอด

เพราะฉะนั้น จะต้องรีบปลุกกัน ให้ตื่นตัวขึ้นมา โดยมีความสำนึกในการที่จะเป็นผู้นำ จะต้องเป็นผู้นำซึ่งมีอะไรที่จะให้แก่ผู้อื่นบ้าง อันนี้เป็นจุดหนึ่งที่สำคัญ

ถ้าจะรับวัฒนธรรมอะไรก็ตามเข้ามา ให้ถามตัวเองก่อนว่าเป็นการกระทำตามแบบของความเคยชินต่อนิสัยที่จะรับ และเป็นผู้ตามหรือไม่ และเป็นกรยอมรับความดีของตัวเราหรือเปล่า

ถาม อย่างที่ว่าแล้ว แม้แต่จะตามก็ตามไม่เป็น

ตอบ ถ้าจะเอาอย่าง หรือเลียนแบบเขาจริงๆ ก็ขอให้ทำอย่างมีหลัก ได้ ๒ ข้อนี้ก็พอ คือ

๑. เลือกเอาอย่างหรือเลียนแบบในสิ่งที่ฝรั่งเขาภูมิใจของเขา ถือว่ามีคุณค่าที่สุด เป็นเยี่ยมยอดของเขา แล้วเราก็สามารถทำให้ได้อย่างนั้นด้วย

แต่มีข้อแม้ว่า ถึงจะเป็นสิ่งที่เขาภูมิใจ ก็ยังไม่ใช่ว่าของดีเสมอไป เราจึงต้องดูว่า เป็นของดีจริง และเหมาะกับตัวเราหรือไม่ด้วย

๒. เป็นธรรมดาว่าเมื่อเลียนแบบ ย่อมทำได้เหมือนของเดิมไม่เต็ม ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ จึงยังมีแง่ให้เขาดูถูกได้ เพราะฉะนั้น เมื่อจะเลียนแบบเขา เราจะต้องมีดีอะไรบางอย่างที่เพิ่มเติมเข้าไป ให้พฤติกรรมหรือสิ่งของเราเลียนแบบเขานั้น มีคุณสมบัติพิเศษเหนือกว่าของเดิมของเขาอย่างน้อยก็สักแง่หนึ่ง

ถ้าทำได้อย่างนี้ก็จะไม่น่าดูถูก และเขาก็จะไม่กล้าดูถูก แล้วก็เริ่มต้นทางไปสู่ความเป็นผู้นำและเป็นผู้นำให้ต่อไปด้วย แต่จะให้ดีจริงก็ต้องขึ้นสู่ความเป็นผู้นำและเป็นผู้นำให้จริงๆ

ถาม มีคนเคยมาขอหนังสือธรรม จึงจัดหนังสือชุดใหญ่ไปให้ เพราะเห็นว่าเขาอยากจะมีความรู้ทางพระพุทธศาสนา

หลังจากที่เขาหนังสือไปอ่านแล้ว ก็กลับมาขอบคุณอย่างมาก และเล่าให้ฟังว่าเวลาที่เขาไปเป็นทูตอยู่ต่างประเทศ พบฝรั่งมากมาย ไม่ว่าความรู้ที่เรียนมาทางด้านไหน ต่อให้เก่งฉลาดอย่างไร ทูตอะไรออกมามันก็เขย เพราะที่เราเรียนรู้อวิชามาจากเขา เขามักจะก้าวมากไปกว่าเราหลายเท่า

ก็มีสิ่งเดียวที่ฝรั่งถามเขาถามแล้วถามอีกว่า พุทธศาสนาคืออะไร เพราะฝรั่งไม่มี เขาก็ตอบไม่ได้ รู้สึกอายมาก แต่ก็ไม่รู้จะหาความรู้ได้ที่ไหน เขารู้สึกโมโหที่ว่าระบบการศึกษาไม่ได้สอนความรู้ในเรื่องพุทธศาสนาแก่เขา

ตอบ ในแง่ของต่างวัฒนธรรมกันนี้ มันจะมีการเปรียบเทียบ พอมีการเปรียบเทียบขึ้นมา ก็จะมีการมองเห็นในแง่ว่าใครเหนือใครด้อย ถ้าใครเป็นผู้รับและเป็นผู้ตามก็แสดงถึงความด้อยอยู่ในตัว

ฉะนั้น เราจึงต้องมีอะไรให้แก่ผู้อื่นบ้าง เพื่อให้เห็นว่าเราก็มีอะไรที่เหนือเขาอยู่เหมือนกัน

ถ้าจะรับอะไรเราก็ต้องรับอย่างมีสติปัญญา รับอย่างมีความเข้าใจ เรียกว่ารับอย่างคนมีความคิด คือรับเอามาเท่าที่มองดูแล้วว่าจะทำให้เกิดประโยชน์แก่

เราได้ หรือมองหาทางว่า ทำอย่างไรจะให้เกิดประโยชน์แก่สังคมของเราได้ แล้วก็เอามาเป็นตัวประกอบเสริมให้เรามีคุณค่าบางอย่างเพิ่มพูนดียิ่งขึ้น เป็นการเอาเข้ามาอย่างมีความมุ่งหมาย ไม่เลือนลอย

ก หมายถึงความว่า เรามีดีบางอย่างอยู่แล้ว ก็เอาของเขามาเสริม และข้อสำคัญต้องเอามาปรับย่อยเข้าให้เป็นเนื้อตัวของตัว แล้วเราก็จะดียิ่งขึ้นไป ถ้าอย่างนั้นละก็ไม่ใช่ไร เพราะว่าวัฒนธรรมหรืออารยธรรมต่างๆ ที่เจริญก้าวหน้าขึ้น ต้องอาศัยการรับจากอารยธรรมอื่นเข้ามาเสริมตัวทั้งนั้น

อารยธรรมตะวันตกที่เจริญขึ้นมาอย่างที่เรเห็นนั้น มันเป็นกระแสที่รับเอาส่วนเสริมเข้ามาจากแหล่งหลากหลายมากมาย

อย่างภาษาอังกฤษนี้มีภาษาอังกฤษแท้ที่เปอร์เซนต์ ถ้อยคำสำนวนไปจากภาษาอะไรต่ออะไรยะเยอะไปหมด รับเข้าไป แต่มันมีหลักอยู่ว่าของเขาเป็นแกน แล้วภาษาอื่นๆ ก็เข้ามาเสริม พอได้ภาษาอื่นไปเสริมแล้วเขาก็ยิ่งสบาย เขาก็ยิ่งออกงาม ยิ่งเจริญยิ่ง

เด่น แต่ถ้าไม่มีหลักของตัว ก็หมดเลย กลายเป็นตัวตาม
ด้อยไปเลย

เพราะฉะนั้น ถ้าคนไทยจะรับอะไรจากฝรั่งหรือ
จากวัฒนธรรมอื่นอารยธรรมอื่น ต้องจับหลักของตัว
ให้ได้ก่อน แล้วทีนี้ไม่เป็นไร ส่วนที่ดีของคนอื่นเราเลือก
เอามาเลยเราเลือกอย่างรู้ทันแล้วเอามาประกอบของเรา
เราไปได้สบาย เรายังจะอยู่ในภาวะของผู้นำ

ที่ทำอย่างที่ว่านี้ จะต้องเข้าใจให้ถูกว่า ไม่ใช่
เป็นการเอาดีแข่งเด่นกับเขา ไม่ใช่มุ่งเพื่อให้เราเหนือ
กว่าใคร แต่เรามองที่อารยธรรมของโลก หรือประโยชน์
ของมนุษยชาติทั้งหมด

อารยธรรมของโลกยังจะต้องพัฒนาต่อไปอีก ถ้า
เราไม่ทำตามเขา เราก็จะไม่มีส่วนร่วมที่จะช่วยพัฒนา
อารยธรรมของโลกมนุษยกับเขาเลย จะเป็นชาติเป็น
กลุ่มมนุษยที่ไร้ค่า ไร้มีความหมาย เราจะต้องมีอะไรที่
จะให้แก่กระแสนอารยธรรมของมนุษยชาตินี้บ้าง

ยิ่งมาในปัจจุบัน อารยธรรมตะวันตกมาถึงจุดติด
ตัน ประสบกับปัญหามากมาย เช่น เขาเสียใจว่าอารย-

ธรรมของตัวเป็นเหตุ นำมนุษยมาประสบปัญหาความ
หายนะของธรรมชาติแวดล้อม และกำลังต้องการ
ความเปลี่ยนแปลง ต้องการการศึกษาทางใหม่ เราจะก้าว
ไปตามเขาในการสร้างปัญหาอยู่ได้อย่างไร

เราควรจะรีบบทบาทในการให้ โดยใช้ความคิด
หรือภูมิธรรมภูมิปัญญาของตนในการร่วมแก้ปัญหาด้วย
จึงจะเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มีส่วนร่วมเสริมสร้าง
อารยธรรมของโลก

การที่ฝรั่งถามเรื่องพุทธศาสนา ถ้าเรามีปัญญาไว
ก็รู้ทันทีว่า นี่คือการบอกเรา เรามีสิ่งที่จะให้แก่เขา และ
เป็นการบ่งชี้ว่าอะไรที่เราจะให้แก่เขาได้ ซึ่งเป็นแง่ที่จะ
เอามาใช้ปรับตัวให้เรากลับเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้ได้

ถาม วาเลนไทน์ เป็นวัฒนธรรมตะวันตก ที่เรารับเอา
เข้ามาทั้งหมด ซึ่งไม่ใช่ประเพณีปฏิบัติของเรา และมีปัญหาที่
ห่างสรรพสินค้าพยายามส่งเสริมวันวาเลนไทน์นี้ให้เกิดขึ้นมา
โดยการโฆษณาเพื่อจะขายสินค้า

ตอบ อันนี้ก็คือความรู้ไม่ทันกัน

ถาม ห้างสรรพสินค้าต่าง ๆ พยายามสร้างค่านิยมและสร้างกระแสขึ้นโฆษณาเสียจนมากมาย เด็กหรือวัยรุ่นหนุ่มสาวรู้ไม่ทันแน่ ๆ ต่างก็จะไหลไปตามกระแสอันแรงมาก

ตอบ ใช่ เด็กและวัยรุ่นหนุ่มสาวก็จะไหลไปตามกระแสธุรกิจ และวัฒนธรรมก็เข้ามาด้วย คือไม่รู้ทันหลายชั้น

ชั้นที่หนึ่ง ในแง่วัฒนธรรม ก็ไม่รู้ทันว่าประเพณีวาเลนไทน์มันเกิดขึ้นอย่างไร ได้แต่ทำไปตามเขาอย่างนั้นเอง ไม่รู้ความหมายว่าอะไร

ชั้นที่สอง ในแง่ธุรกิจก็รู้ทันกับการที่เขาระดมโฆษณาส่งเสริมเรื่องนี้ว่าเขาทำเพื่อวัตถุประสงค์อะไร แล้วเราทำไปแล้ว เราจะอยู่ในฐานะเป็นอะไร เมื่อทำอย่างรู้ไม่ทันเราก็กลายเป็นเหยื่อเขาไป หรือหนักเข้าก็เป็นทาสไปเลย อย่างนี้ก็ช่วยตัวเองไม่ได้ เพราะมันหลงใหลมกมายไม่ศึกษาให้รู้

ถาม คือเด็กหรือวัยรุ่น การรับรู้ของเขาจำกัด ก็เป็นทาสต่อสิ่งนี้ได้ง่าย

ตอบ ก็นั่นแหละ จึงว่าต้องสร้างจิตสำนึกขึ้นมา จิตสำนึกที่บอกว่าจะต้องปลูกคนไทยให้ยกกระดับตัวเองขึ้นสู่ความเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้

ถาม และผู้ที่ควรสร้างจิตสำนึกให้แก่เด็ก อย่างเช่นครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ก็ไหลไปกับเขาด้วย

ตอบ ไปก่อนแล้ว ก็ไม่รู้แหละ ตอนนี้เราต้องหาจุดใดจุดหนึ่งมาก่อน

ถาม มันทวนกระแส

ตอบ ก็นั่นแหละ เวลาเรามองเรื่องวัฒนธรรมก็ให้คิดว่า เวลาเราทำพฤติกรรมอย่างฝรั่งนั้น สมมุติว่าเจ้าของวัฒนธรรมเองเขามาเห็นเขาจะรู้สึกอย่างไร เขาเห็นคนไทยเดินยึกยักย็อกเย๊กๆ อย่างเขานั้นนะ เขารู้สึกอย่างไร จะตามอย่างเขา เดินแบบ แต่ก็ไม่เหมือนดูแปลกๆ เขานึกดูถูกนะ เราไม่เคยมองในแง่ของเขาบ้าง เรามองแต่ในแง่ของตัวเอง ใ้อ้อ ! เราทำอย่างนี้มันโก่ดี

ลองนึกดูซิว่าฝรั่งเขามามองบ๊อบ น่าสงสาร ! พวกนี้ไม่ลืมหูลืมตา ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ทำตามเขาไป เขาดูถูก

จะนั่นต้องนึกบ้าง เรามีอะไรที่ที่น่าภูมิใจบ้างไหม ไม่มีอะไรที่จะเป็นหลักที่น่าภูมิใจในตัวเองบ้างหรือ

ถาม แบบนี้ต้องปลุกคุณค่าทางชาตินิยม

ตอบ ไม่ใช่ในแง่ นั้นนะ แต่ถ้าจำเป็นก็ต้องปลุกบ้าง เรียกว่าปลุกมานะ เอามานะมาใช้ในแง่ นี้ ก็ยังเป็นประโยชน์กว่าที่จะมาอวดมานะกันเอง

มานะนั้นเป็นกิเลสหมายความว่าอยากเด่นอยากโก้ ต้องการให้ตัวยิ่งใหญ่สำคัญเหนือกว่าคนอื่น

คนที่เอาอย่างฝรั่งนั้น ก็เป็นเรื่องของมานะ แต่เป็นมานะอย่างที่แย่มากหน่อย คือพวกนี้ที่เลียนแบบฝรั่ง ก็เพื่อจะมาอวดโก้แก่พวกคนไทยด้วยกัน คือ เอารัศมีฝรั่งมาข่มพวกตัวเองจึงกลายเป็นว่าตัวเองนั่นแหละกดตัวต่ำลงไป เป็นเบี้ยล่างเขา เสร็จแล้วก็มาข่มพวกตัวเอง เพื่อจะโก้ในหมู่พวกตน เเด่นในหมู่พวกตนว่าทำได้

อย่างฝรั่ง แต่เสร็จแล้วไม่รู้ว่ามีนั่นแหละเป็นการแสดงความด้อยให้ฝรั่งเห็น

ที่นั่นจะอย่างไร ก็พลิกกลับได้ ก็หันมารวมกับพวกตัวเอง แล้วคิดว่าทำอย่างไรจะทำให้พวกเราเหนือกว่าฝรั่ง โดยช่วยนำพวกเราเองขึ้นไป อันนี้ถึงแม้จะเป็นมานะ แต่ก็ เป็นมานะที่มีสติปัญญา มีความคิดมากขึ้น จะถูกต้องกว่า เป็นการพัฒนาขึ้นมาขั้นหนึ่ง ดึกๆ จะมัวหลงมาแข่ง มาข่ม และมาขัดกันเอง

เมื่อเปรียบเทียบกัน อย่างแรกเป็นมานะเพื่อตัว อย่างหลังเป็นมานะเพื่อชาติ มานะเพื่อชาติย่อมดีกว่า ถึงจะยังเป็นกิเลส ก็มีความเห็นแก่ตัวน้อยลง เป็นการขยายจิตใจให้กว้างขวางขึ้น และขยับระดับความคิดให้สูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง ก่อนที่จะพัฒนาขึ้นไปอีกให้ถึงระดับของปัญญาและฉันทะในการสร้างสรรค์

ถาม คราวนี้วิธีการจะอย่างไร คือการไหลของกระแสวัฒนธรรม เป็นการถ่ายเทกัน ซึ่งมีจุดหนึ่งที่มีนจะประสานกัน และเข้าใจกันได้ระหว่างชาติ หรือระหว่างต่างวัฒนธรรม คือการรับกับการให้อยู่ตรงไหนจึงจะเป็นจุดที่พอดีที่จะรักษาความ

เป็นตัวของตัวเองหรือความสมดุลเอาไว้ได้

ตอบ ก็ต้องปฏิบัติต่อกันอย่างมิตร มีความปรารถนาดี ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน ไม่ใช่ว่าวัฒนธรรมนั้นจะมาอ้อยอ่ยเพื่อเอาผลประโยชน์จากวัฒนธรรมนี้ ซึ่งต้องถือว่าไม่ใช่ เอาเปรียบกัน ที่เขาเข้ามาในลักษณะนี้มีหรือเปล่า หลักสำคัญก็คือการรู้เท่าทัน เพราะฉะนั้น เด็กไทยต้องรู้เท่าทันต่อวัฒนธรรมอื่น ว่าวัฒนธรรมอื่นที่เข้ามานั้นเป็นอย่างไร เรื่องแต่ละเรื่องที่เขาเข้ามาจะมีเหตุมีผลของมันอย่างไร

อย่างไรก็ตาม เราต้องมองจุดหมายระยะยาวด้วยความจริงแล้ว เราต้องไม่มีความรู้สึกหวงแหนกีดกันหรือตระหนักรู้ตัว ที่เรียกว่า **มัจฉริยะ**

การที่เราทำอย่างที่ว่ามานั้น ไม่ใช่เราจะทำด้วยความรู้สึกหวงแหนกีดกัน แต่เราทำด้วยปัญญา เรารู้ตระหนักดีว่า เพื่อความอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของมนุษยชนในที่สมมุติทั้งหลายจะต้องประสานสามัคคีกัน แต่เป้าหมายระยะยาวจะสำเร็จด้วยดีได้อย่างไร เราจะต้องการอย่างมีขั้นตอน ไม่เช่นนั้นมันจะพลาดตั้งแต่ต้น

ที่ว่านี้หมายความว่า ในตอนต้นทุกหมู่ทุกเหล่าจะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง เพื่อให้การประสานนั้นเป็นไปอย่างมีความชอบธรรม หรือจะเรียกว่าอย่างมีความยุติธรรมด้วย แล้วมันก็จะได้ไม่เกิดความรู้สึกที่เป็นปมขึ้นมาภายหลัง เพราะฉะนั้น จะต้องมีความเสมอภาคกันในระหว่างวัฒนธรรม และมีความเข้าใจดีต่อกันในการที่มาคบหา

ถาม การที่มีความเข้าใจกันคือ เราก็เรียนรู้เข้าใจและเห็นใจวัฒนธรรมของเขา มองเห็นว่าเขามีเหตุผลเบื้องหลังอะไรบางอย่างที่เขาต้องมาเป็นอย่างนั้น และเขาก็ต้องเข้าใจเราว่า เรามีเหตุผลเบื้องหลังภูมิหลังเป็นอย่างไร เช่นเหตุผลในทางประวัติศาสตร์ ถ้าอย่างนี้แล้วก็คบกันได้

ตอบ ถ้าว่างานที่ถูกต้องอย่างนี้ เราก็รู้ว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องธรรมดา ไม่ใช่ระหว่างวัฒนธรรมใหญ่ ๆ เท่านั้น แม้แต่คนในประเทศเดียวกัน สังคมเดียวกัน อยู่ต่างถิ่นกันก็ต้องมีข้อแตกต่าง เพราะภูมิหลังและสภาพแวดล้อมไม่เหมือนกัน

ความแตกต่างนี้เราต้องยอมรับ แต่ละถิ่นจะให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่เหมือนกันได้อย่างไร มันขึ้นอยู่กับภูมิหลังที่เป็นเหตุผลของถิ่นนั้นๆ อย่างว่าถึงสังคมหรือชุมชนในแต่ละถิ่นเลย แม้แต่ในถิ่นเดียวกันคนละบ้านก็ยังมีข้อแตกต่าง อย่างว่าแต่คนละบ้านเลย คนละคนก็มีข้อแตกต่าง

ว่ากันไปในที่สุดวัฒนธรรมก็ไม่ใช่อะไร ถ้าเรามองชาติมองประเทศหนึ่งเป็นบุคคลคนหนึ่ง ก็เป็นธรรมดาว่ามันย่อมมีลักษณะประจำตัวของมัน ซึ่งเราก็ต้องเคารพลักษณะประจำตัวของเขา เหมือนกับคนสองคน มีภูมิหลังมีพฤติกรรมความเคยชินอะไรๆ ที่ประพาศติสั่งสมมา แต่ละคนก็มีกิริยาอาการเป็นแบบของตัวเอง จะให้คนหนึ่งไปเลียนแบบอีกคนหนึ่งได้อย่างไร มันไม่ถูกต้อง เขาก็ต้องมีความประพฤติตามแบบของเขา ซึ่งเป็นไปโดยเหตุผลอย่างนั้น

แต่ที่นี้แต่ละคนก็เรียนรู้จากกันได้ เมื่อเข้ามาคบหากันแล้วก็ยอมรับกันได้โดยเข้าใจซึ่งกันและกัน ตอนนี่แหละจะมีการเรียนรู้จากกันและกันได้ ซึ่งไม่ใช่

เป็นการเลียนแบบกัน

การเรียนรู้นี้เป็นเรื่องของประโยชน์ที่พึงมีพึงได้ในการพัฒนาตน เป็นเรื่องของปัญญา ไม่ใช่ความหลงใหลมกมาย ไม่ใช่เป็นความอยากได้ แต่เป็นความอยากพัฒนาคุณภาพชีวิต คือเมื่อคบหาใกล้ชิดกันเราก็จะได้เรียนรู้เองว่าบางอย่างเราบกพร่อง บางอย่างเราอาจจะประพาศติไม่ถูก การเรียนรู้จากกันทำให้เรามีโอกาสปรับปรุงตัว

เราเรียนรู้จากคนอื่น และคนอื่นก็เรียนรู้จากเรา ในแง่นี้มันค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป แต่เป็นไปอย่างมีสติปัญญา เหมือนกับแต่ละวัฒนธรรมของต่างสังคมมาพบกัน เมื่อคบหากันด้วยดี ก็ได้เรียนรู้จากกันและกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้สิ่งที่ดีที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาตัวเองจริงๆ ไม่ใช่เป็นเพียงสักแต่ว่าเลียนแบบไปโดยไม่รู้เรื่องรู้ราว ทำแบบโง่เขลา แล้วก็ทำไปโดยไม่สมเหตุผล

เหมือนกับคนสองคนมาคบกันแล้ว ให้คนหนึ่งเลียนแบบ ทำตามกิริยาอาการของอีกคนหนึ่ง มันเลย

ไม่สมจริงและกลายเป็นเรื่องเสียหาย ไม่ได้ประโยชน์ อันนี้ก็เหมือนกัน เป็นการทำให้เสียใจว่ารู้สึกได้ รู้สึกหลงผิดตามกันไป

ทีนี้ ถ้าทำอย่างมีเหตุผล มันก็เป็นการปรับปรุงพัฒนาตัวเอง ต่อไปนานๆ เข้า เมื่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่น อยู่กันด้วยดีแล้วก็เหมือนกับคนที่มาอยู่รวมกันเป็นครอบครัวเดียวกัน ก็จะอยู่กันได้อย่างประสานกลมกลืน ความแตกต่างก็เป็นเพียงส่วนที่หลากหลายในความเป็นอยู่ร่วมกัน

ความแตกต่างบางอย่างก็เป็นเรื่องที่จะต้องปรับให้เข้ากัน แต่บางอย่างกลับเป็นส่วนที่จะมาประสานเสริมกันและช่วยให้เกิดมีความครบถ้วนสมบูรณ์ เพราะความแตกต่างบางอย่างยิ่งมีมากก็ยิ่งเป็นเครื่องเสริมกันให้สมบูรณ์ คนนี้มีความสามารถด้านนี้ คนนั้นมีความสามารถด้านนั้น คนนี้เก่งด้านนี้ คนโน้นเก่งด้านโน้น ก็ทำให้สังคมมีความพร้อมยิ่งขึ้น ความหลากหลายก็ช่วยเติมให้สังคมนั้นเต็มบริบูรณ์

นี่ก็เหมือนกัน พอวัฒนธรรมต่างๆ หลากหลาย

ทั่วโลกมาอยู่ร่วมกันด้วยดีอย่างเข้ากันได้โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ที่ถูกต้องในแง่คุณค่าที่ที่เหมาะสม ก็จะทำให้สังคมของโลกมีความพร้อมพร้อม กลายเป็นอารยธรรมของมนุษย์ในส่วนรวมที่ดี ที่เจริญก้าวหน้า

แต่สภาพปัจจุบันกลับเป็นปัญหา คือมนุษย์ทั่วไปไม่มีความห่วงเหนือกีดกันกัน เช่นขณะนี้ทั่วโลก รวมทั้งประเทศที่เรียกว่าพัฒนาสูงสุดแล้ว มีปัญหาความแบ่งแยกกันในเรื่องสีผิว เรื่องเชื้อชาติ เรื่องศาสนา แสดงว่ามนุษย์ยังไม่พัฒนาพอ เพราะว่าถ้าพัฒนาพอแล้ว มนุษย์จะเป็นอย่างไรที่ทางพระบอกว่ามีมัจฉริยะ

มัจฉริยะ คือความตระหนักรู้และห่วงเหนือกีดกัน ซึ่งแสดงถึงความรู้สึกคับแคบและแบ่งแยกกัน มี ๕ อย่าง ในที่นี้ จะพูดถึงสองอย่าง คือ

วรรณมัจฉริยะ ความห่วงเหนือกีดกันกันด้วยเรื่องวรรณะ คือเรื่องชนชั้นและสีผิว

กุลมัจฉริยะ ความห่วงเหนือกีดกันกันด้วยเรื่องตระกูลหรือพวกเผ่า กุลนี้ไม่ใช่หมายความว่าแค่ตระกูลธรรมดา แต่หมายถึง เผ่าชน คือ พวกนั่นเอง แบ่งพรรคแบ่ง

พวกแบ่งกลุ่มแบ่งสังคม

แล้วยังมีมัจฉริยะอื่นๆ อีก แค่อสองอย่างนี้มนุษย์ก็จะไปไม่รอดอยู่แล้ว คนพัฒนาถึงขั้นพระโสดาบัน จึงจะไม่มีมัจฉริยะเลย ถึงขั้นนั้นจึงจะเป็นสังคมอุดมคติอย่างที่ว่านี้ได้

ที่นี้ในแง่ปุถุชนก็ต้องพยายามลดละ หรือผ่อนคลายมัจฉริยะ ไม่ใช่ไปย้ำไปอัดมัจฉริยะให้เข้มข้นหรือแรงขึ้น แต่เราจะเห็นว่าวัฒนธรรมต่างๆ ในหลายสังคมเป็นแบบที่ส่งเสริม มัจฉริยะ คือไม่ยอมที่จะไปประสานกลมกลืนกับพวกอื่น ยึดถือย่ำหนักแน่นรุนแรงที่จะต้องเอาแต่พวกของตัวเอง

บางทีถือรุนแรงถึงขนาดที่ว่า สนับสนุนให้ทำลายวัฒนธรรมอื่น หรือพวกอื่น หรือศาสนาอื่น โดยถือเป็นความชอบธรรมและกลายเป็นความดีไป ถ้าเป็นอย่างนี้ก็หมดทางเลยที่โลกจะอยู่สงบสุขได้

เป็นอันว่า ถ้าพัฒนาไปเป็นขั้นเป็นตอนก็ไม่มีปัญหา เรายอมรับวัฒนธรรมต่างกันเหมือนกับคนสองคนที่ยอมมีความแตกต่างกันเป็นธรรมดา เมื่อมาคบ

หากันแล้วก็ให้ได้ส่วนที่ดีมาประสานเสริมกัน แล้วก็ได้เรียนรู้ได้พัฒนากันไป และอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี เป็นวิถีปฏิบัติของอารยชน

ผลที่สุด เมื่อมองให้ถูกต้อง การที่เรามีความระมัดระวังในเรื่องวัฒนธรรมอะไรต่างๆ ที่ให้มีความภูมิใจในตัวเองนี้ เป็นเพียงวิถีปฏิบัติที่จะให้คนพัฒนาตัวเองไป โดยถูกต้อง

อย่างที่ว่าไม่ใช่เหมือนกับคนสองคนมาคบกันแล้วให้คนหนึ่งคอยเลียนแบบตามอย่างอีกคนหนึ่งเรื่อยไปไม่ลืมหูลืมตา โดยเห็นเป็นโก้ แล้วก็ไม่ได้คุณสมบัติที่ดีแท้ ไม่เกิดปัญญา และไม่เป็นการพัฒนาตัวเองเลย เพราะการเลียนแบบไม่ใช่การพัฒนา มันต้องเป็นการเรียนรู้ ไม่ใช่การเลียนแบบ เมื่อเรียนรู้แล้วก็ปรับปรุงตัวเอง ถ้าอย่างนี้ละก็ใช้ได้

ที่นี้ ที่เราไปคบกับวัฒนธรรมฝรั่งนั้นเป็นการคบแบบเรียนรู้หรือเลียนแบบ อันนี้เป็นคำถามเบื้องต้นเลย ถ้าเป็นการเลียนแบบก็แสดงว่าการศึกษานี้ไม่มีความหมาย มันไม่ใช่การศึกษาแล้ว คือจะตั้งธงตั้งข้อสงสัย

ว่าถ้าเรามองว่ากิจกรรมการศึกษาเป็นงานอย่างหนึ่งของสังคม การศึกษานั้นล้มเหลวหรือเปล่า การศึกษาจะต้องสอนให้คนเรียนรู้ ไม่ใช่เลียนแบบ

ถาม ฉะนั้น แสดงว่าการที่เราเลียนแบบวันวาเลนไทน์ จากตะวันตกก็เป็นปัญหา

ตอบ ก็เป็นปัญหาสิ เพราะมันไม่มีการศึกษา การศึกษาต้องเริ่มด้วยการเรียนรู้ เมื่อไม่มีการเรียนรู้ก็ไม่ใช้การศึกษา การเลียนแบบไม่ใช่การศึกษา ได้แต่มีความรู้สึกโก้ตามเขา ไม่มีความเข้าใจในสิ่งที่ตัวทำ ไม่เข้าใจว่ามันคืออะไรเป็นอย่างไรไม่เข้าใจเหตุผลในเรื่องที่กระทำนั้น และไม่เข้าใจคุณโทษประโยชน์ที่ต้องการว่ามันจะมีประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมของเราอย่างไรทำเป็นโก้ คือทำด้วยความรู้สึกโก้เท่านั้น ถ้าเป็นอย่างนี้ก็ล้มเหลว

ถาม อย่างวุฒิภาวะของคน ถึงขั้นหาจุดที่เรียกว่าจะเป็นตัวของตัวเองได้นั้น มันต้องอาศัยการพัฒนาสติปัญญาและประสบการณ์มาก แต่ขณะที่สังคมก็มีปัญหา ตั้งแต่ปัญหาในจุดเล็กที่สุด ปัญหาครอบครัวหรือปัญหาอะไรต่างๆ มันก็ไปขัด

ขวางการพัฒนาอันนี้ไปทั้งหมด ที่นี้การพัฒนาจุดนี้ที่เพิ่มขึ้นมาของคนในสังคม มันต้องอาศัยผู้นำทางปัญญามากๆ

ตอบ ก็ต้องมีกัลยาณมิตรยังล่ะ

ถาม สิ่งนี้ก็ไม่ใช่ง่าย

ตอบ ไม่ใช่หาง่าย ที่เด่น ๆ ก็สื่อมวลชนของเรา เป็นกัลยาณมิตรได้ไหม สื่อมวลชนเมื่อนำเสนอสิ่งต่างๆ นำเสนอแบบไหน เสนอโดยตัวทำหน้าที่กัลยาณมิตรหรือไม่ คือพยายามที่จะปลุกเร้าให้คนใช้ความคิดสติปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ หรือว่าสื่อมวลชนทำหน้าที่เพียงปลุกเร้าความต้องการ กระตุ้นให้คนมีความต้องการเสพต้องการบริโภคขึ้นมา โดยที่แม้แต่ตัวเองก็อาจจะม่เริงใจแอบแฝงเช่นต้องการผลประโยชน์ เป็นต้น ถ้าอย่างนี้ก็จบ สื่อมวลชนก็ไม่มีบทบาทในการช่วยมนุษยชาติให้พัฒนา ไม่มีบทบาทในการศึกษา

ถาม คือดูแล้วทุกจุดดูเหมือนมันจะล้มเหลวไปหมด สื่อมวลชนเองก็ประกอบไปด้วยคนทำงานในนั้น ที่จะสร้างสรรค์อะไรขึ้นมาในสิ่งที่เขาคิดเขาทำ คือพวกนี้เขาก็ได้รับการสั่งสอน

อบรมมา มีการศึกษามาในสังคมที่มีปัญหามากมาย ซึ่งล้มเหลวไปหมดเกือบทุกอย่าง เมื่อเขาได้รับมาอย่างนั้นก็ยอมมาสร้างจุดต่าง ๆ ที่เสียหายในสังคมต่อไป ทำอย่างไรถึงจะมีวิธีการที่จะแก้ไข คือ เรามองไปแล้วทุกอย่างมันมีปัญหามากไปหมด

ตอบ หมายความว่า วงจรร้ายมันแน่นหนา มาก มันหมุนไปเรื่อย

ถาม คือเราจะทำอะไรที่มันมีผลในการแก้ปัญหาให้ตรงจุด แล้วก็ผลในวงกว้าง ที่ว่า ในที่สุดแล้วก็เปลี่ยนแปลงได้ หรือว่าในทางที่ดีที่ท่านพูดมาถึงทั้งหมด เป็นสังคมอุดมคติ

ตอบ ก็ต้องมีขั้นมีตอน แต่อย่างน้อยก็ต้องยอมรับความจริง แต่ไม่ใช่ว่ายอมรับความจริงแล้วจะต้องยอมรับสภาพ ยอมรับความจริงไม่ใช่ยอมรับสภาพ ถ้ายอมรับสภาพแล้วเฉยเลยกลายเป็นยอมตามไป อาจจะพูดอีกสำนวนหนึ่งว่า ยอมรับความจริงแต่ไม่ใช่ยอมตาม ยอมรับความจริงเพื่อรู้จุดที่จะแก้ไข

ที่นี้พอยอมรับความจริงแล้วเราก็จับจุดที่จะแก้ พอจับจุดที่จะแก้ได้แล้ว เราไม่ยอมปล่อยตัวไปตามนั้น

เราก็กังขี้ ที่นี้จะแก้ไขอย่างไร การยอมรับความจริงนั้นรวมถึงการยอมรับด้วยว่าปัญหามันหมักหมมนานานจึงแก้ยาก

ถ้าไม่ยอมรับความจริงนี้เราก้อาจจะท้อว่า นี่เราก็กังแล้วทำไมไม่สำเร็จ ไม่ก้าวหน้า ก็ปัญหามันหมักหมมนานาน เราก้ต้องเพียรพยายามให้มากเป็นพิเศษ

จะเริ่มที่จุดใดจุดหนึ่งขึ้นมาก็ได้ ให้มันมีจุดเริ่มเสียก่อน แล้วก็หาทางก้าวขยายออกไป พร้อมนั้นก็ปลุกเร้ากันให้ตื่นตัว อย่างน้อยก็ปลุกเร้าจิตสำนึก และถ้ามีส่วนใดที่โยงไปถึงการศึกษา ก็ให้การศึกษาเข้ามา มีบทบาทในการแก้ไขให้มากขึ้น เพราะว่า

ปัจจัยตัวสำคัญ ที่จะผันให้การเลียนแบบเปลี่ยนมาเป็น**การเรียนรู้** ก็คือ**การศึกษา**

ถาม ผู้นำทางสติปัญญาให้สังคมนี้ยังหายาก จึงจำเป็นต้องมี

ตอบ ก็จำเป็น นี่คือการเริ่มด้วยกัลยาณมิตร

เพราะว่าเมื่อตัวเขาเองไม่มีสติปัญญา ก็ต้องมีกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นผู้มีสติปัญญามาช่วยจัดและชี้แนะ

ถาม เมื่อพูดถึงวุฒิภาวะในการรับรู้ เช่น จะรับรู้หลักการของพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่ว่าจะเข้าใจได้ง่าย ๆ หรือปฏิบัติตามได้ง่าย ๆ ฉะนั้น เด็กจะต้องเจริญวัยขึ้นมาถึงระดับหนึ่งที่เขาจะเข้าใจและยอมรับด้วยใจจริง ๆ ว่าสิ่งนี้มีประโยชน์สำหรับชีวิตเขา ฉะนั้น ช่วงก่อนที่เขาจะถึงวัยที่มีวุฒิภาวะโดยพอที่จะรับรู้อันนั้นได้ ช่วงนั้นซึ่งเป็นช่วงสำคัญ ช่วงนั้นเขาจำเป็นต้องอาศัยผู้นำ ซึ่งคราวนี้เมื่อมองดูไปถึงครูหรือการศึกษาแล้ว ดูเหมือนจะสิ้นหวัง ไม่มีความหวังเลย

ตอบ สำหรับเด็ก เมื่อยังไม่มีความรู้ที่จะใช้ความคิดเป็นของตัวเอง ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง แต่ก็มีความโน้มเอียงที่จะเลียนแบบ ดังนั้นบุคคลหรือสิ่งที่จะเป็นตัวอย่างหรือตัวแบบจึงสำคัญมาก ที่จะโยงการเลียนแบบไปสู่การเรียนรู้

ในสังคมที่มีค่านิยมชอบเด่นชอบโก้ แรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการเลียนแบบ ก็คือความรู้สึกโก้ หรือความเด่นที่จะได้สนองแรงจูงใจที่เรียกว่ามานะคือความ

อยากเด่นเป็นพิเศษเหนือใคร

ที่นี้มองลึกต่อไปอีก แรงดึงดูดที่จะทำให้เด็กยึดเอาใครเป็นตัวแบบหรือเป็นแบบอย่างของเขา ก็คือศรัทธา ถ้าเด็กศรัทธา มีความนิยมชมชอบและเชื่อถือแล้ว แกก็จะไปตามนั้น

ที่นี้ในสังคมไทยเราเนี่ย คนมีความเชื่อเป็นพื้นฐานอยู่ในใจกันทั่วไปว่าวัฒนธรรมตะวันตกเป็นวัฒนธรรมของคนที่ยุติแล้ว คนฝรั่งเก่ง ความรู้สึกนี้ฝังอยู่ ก็ทำให้มีศรัทธาในฝรั่ง เมื่อศรัทธาเขาก็จะทำตามเขาไป โดยไม่ต้องมีความรู้ความเข้าใจว่าความจริงเป็นอย่างไร

ที่นี้ ในระยะที่เด็กยังไม่มีความรู้พอที่จะทำอะไร ตัวแกก็ใช้วิธีย้อนกลับหรือหนามยอกเอาหนามบ่ง คือปลุกมานะขึ้นมา แต่ใช้มานะให้เป็นประโยชน์

การที่เด็กตามฝรั่งก็เพราะมานะ คือเอาอย่างฝรั่งเพื่อจะมาอวดพวกตัวเองว่า ฉันแน่กว่าพวกเธอ คือมาแสดงข่มพวกเราด้วยกันว่าในหมู่พวกเราฉันเข้าถึงฝรั่งฉันจึงแน่กว่าใครหมด แต่การแสดงอย่างนี้ก็คือการยอมรับว่าฉันนี้แย่หรือด้อยกว่าฝรั่ง ได้แต่มาอวดพวก

ตัวเอง

การแก้ในทางย้อนกลับก็คือ เราก็ออมานะนั่นแหละกลับมาใช้เป็นอุบายปลุกคนขึ้นมา เช่น ให้นึกถึงความเป็นไทยว่า คนไทยควรจะเป็นผู้นำได้ หรือกระตุ้นเร้าศักยภาพของเขาให้เขาเห็นว่า เขาเองก็มีศักยภาพที่จะทำอะไรๆ ได้ที่ดียิ่งไปกว่าการมัวแต่คอยเอาอย่างหรือเลียนแบบคนอื่น อันนี้ก็แง่หนึ่ง

ในแง่ที่สองคือ พร้อมกันนั้นเราก็มืดมัวไม่ละเลยที่จะต้องชี้แจงเหตุผลที่เป็นเรื่องของความเข้าใจทางปัญญาด้วย ในเวลาที่เร้าขี้แง่นี้ เด็กส่วนมากจะตามไม่ได้ จะไม่เข้าใจ แต่จะมีเด็กพวกหนึ่งหรือบางคนที่มีปัญญา มีความเจริญเติบโตทางสมองไว มีวุฒิภาวะ เด็กพวกนี้จะเข้าใจ และเด็กพวกนี้ที่มีความเข้าใจได้ดีนี้ก็เก่งกว่าเด็กอื่นๆ ส่วนใหญ่อยู่แล้ว

เป็นธรรมดาที่เด็กก็ตามกันเองด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อเราได้เด็กพวกนี้ก็เป็นการสำคัญแม้จะเป็นส่วนน้อยพอเด็กพวกนี้ยอมรับ พวกนี้ก็จะกลายมาเป็นตัวชักนำกันเองในหมู่เด็ก ดังนั้นในแง่นี้เราก็จะได้ด้วย

นี่เป็นจุดสำคัญจุดหนึ่งที่จะต้องทำขึ้นมา เพราะขณะนี้เด็กที่เราว่าเก่งนี้ กลายเป็นเด็กประเภทที่ไปนำเด็กอื่นในการยอมรับความด้อยของตัวเอง พวกกันไปยอมรับว่าตัวด้อยกว่าฝรั่ง มันจึงแยตรงนี้

จะทำอย่างไรให้เด็กพวกนี้ได้เข้าใจความจริง แล้วก็กลับมาเป็นผู้นำที่แท้ในหมู่พวกตนเอง ไม่ใช่ไปเอาแบบฝรั่งมาชมพวกตัวเอง แต่ให้เขารู้จักทำตัวเองให้มีคุณค่า มีความสามารถที่พวกเขายอมรับกันเอง แล้วมานำมาพากันยกกระตักตัวเองขึ้นให้พ้นจากความหลงใหลคลั่งไคล้ในความเป็นผู้ตาม ขึ้นสู่ความเป็นผู้นำ หรืออย่างน้อยสู่ความเป็นอิสระที่จะเป็นตัวของตัวเอง

ถาม บางคนเคยยกตัวอย่างว่า ที่ประเทศอินเดียมีคนอินเดียเขารักษาประเพณี อย่างเช่นวันเพ็ญเดือน ๑๒ คนอินเดียจะพร้อมใจกันไปริมแม่น้ำ จะมีคนแน่นไปหมด แล้วก็นำมาเป็นข้อเปรียบเทียบว่า คนไทยนี่ดูซึ่หะหลวม ไม่มีอะไรต่อมิอะไร

ที่นี้การปลุกฝังเรื่องศรัทธามันง่าย คือการสอนที่ว่าเธอจะต้องทำอย่างนี้ พระเจ้าสั่งให้ทำอย่างนั้น มันง่าย และจะทำให้คนมาร่วมง่ายมาก แต่ตามหลักทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่

อย่างนั้น คือจะต้องรู้จักคิด ต้องใช้ปัญญา ยอมรับด้วยความเข้าใจทั้งหมด แล้วจึงจะปฏิบัติตามได้ แต่กว่าจะถึงขั้นนั้นมันจะต้องโตเพียงพอ ที่จะรู้และมีอะไรเป็นเหตุเป็นผลรับรู้ได้แล้ว ฉะนั้น การรับรู้พระพุทธศาสนาจึงอยู่เหนือศรัทธาขึ้นไปอีก และเป็นเรื่องที่ยาก

จริงๆ แล้ว บางทีอาจจะต้องผสมผสานกันระหว่าง ๒ ส่วน

ตอบ ในทางพุทธศาสนาก็ยอมรับเรื่องศรัทธา โดยเฉพาะในตอนต้นต้องใช้ศรัทธา แต่ก็ต้องมีปัญญาคุมไว้ หรือมีปัญญาประกอบอยู่ด้วย ไม่ให้หลงไหลมกมายหรือกลายเป็นการบังคับบีบบังคับให้เชื่อ

แม้แต่ในกรณีที่จะใช้มานะชนิดที่ได้ขัดเกลาแล้ว ขึ้นมาเป็นตัวแทนมานะที่ดี เราก็ต้องระวัง คือต้องใช้ด้วยปัญญา เพราะเป็นการใช้อุทิศธรรม มาเป็นปัจจัยแก่กุศล เราผู้จะต้องมีความรู้เท่าทันในเรื่องที่ทำ รู้แนววิทิศทางรู้เป้าหมาย โดยเฉพาะรู้ว่าเราจะคุมจะชักนำให้เรื่องที่ทำนั้นไปเชื่อมโยงเข้าสู่เป้าหมายที่ดีงามได้อย่างไร ไม่ใช่ทำไปโดยเข้าใจว่าสิ่งนั้นดีแล้ว ต้องเข้าใจจุดนี้

ถาม ศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ก็ต้องประกอบไปด้วยปัญญา

ตอบ แล้วก็เป็นการนำสู่ปัญญา ศรัทธานี้เป็นตัวฐาน เป็นตัวที่จะสื่อโยงไปหาปัญญา

ถาม แต่ศรัทธาของศาสนาอื่นเขาใช้วิธีข่มขู่ เช่น ถ้าเธอไม่เชื่อจะต้องถูกพระเจ้าลงโทษอย่างนั้นอย่างนี้

ตอบ ก็นี่แหละ ศรัทธาแบบนี้จึงเป็นภัยในระยะยาว มันทำให้เบียดเบียนผู้อื่น อย่างเบาๆ ก็ทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งถ้าเป็นเรื่องใหญ่โตขึ้นมา ก็ทำให้รบราฆ่าฟันทำสงครามกันดังที่ปรากฏให้เห็นอยู่เรื่อยมาตลอดประวัติศาสตร์ จนถึงทุกวันนี้ ปัญหาสุดท้ายของมนุษย์จะอยู่ที่นี้ มันเป็นปัญหาที่มนุษย์จะถึงจุดติดตันเลยทีเดียว ถ้าไม่รีบเร่งหาทางแก้ไข และถ้าไม่ยอมเปลี่ยนท่าทีกัน มนุษยชาติทั้งหมดจะมาอับจนที่นี้

ประชาชนไทยในประเทศทั้งหลายส่วนมากมากันได้ถึงขั้นที่ต้องการเสรีภาพเป็นจุดเน้นใหญ่ คือมองตรง

จุดที่ว่า ตอนนี้มีคนกลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจมากดศึระเราอยู่ ประชาชนก็พยายามจะถอนตัวให้พ้นจากการครอบงำนั้น แต่ที่นี้ พออำนาจที่ครอบงำหมดไปแล้ว พอเป็นอิสระได้ เป้าต่อสู้นั้นหมดไปแล้วตอนนี้แหละประชาชนก็จะมาทะเลาะกันเองจะแยกกลุ่มกันไปตามลัทธิศาสนา เชื้อชาติ ผิว เป็นต้น เป็นพวกๆ แม้แต่สังคมอเมริกาก็มาตันที่จุดนี้

เมื่อสิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคลได้มาสำเร็จแล้ว ถึงจุดสบายไม่มีตัวครอบงำแล้ว คนก็มาแบ่งพวกทะเลาะกันเอง ตอนนี่แต่ละฝ่ายก็จะถือตัวดูถูกกันบ้าง ยึดในเชื้อชาติเผ่าพันธุ์บ้างไม่ยอมที่จะเข้ากันกับพวกอื่น บางทีก็ไปไกลถึงกับถือว่าการทำต่อคนพวกอื่น แม้แต่จะฆ่าเสียก็ไม่เป็นบาป ประชาธิปไตยพอผ่านเรื่องเสรีภาพมาได้ก็มาตันตรงนี้ ไม่สามารถสร้างภาพราตรภาพสากลขึ้นได้ จึงเป็นจุดอับของประชาธิปไตย

เวลานี้ในสังคมโลก สภาพอย่างนี้จะเห็นชัดมาก มีแต่เรื่องของความแบ่งแยกและความวุ่นวายรุนแรง ด้วยเรื่องการยึดถือในผิว ในเชื้อชาติ ในลัทธิศาสนา

ถาม แล้วก็ปลุกปล้ำกันมาแรง ๆ ด้วย ทำให้ถอนยาก

ตอบ ถอนยาก นี่แหละจะเป็นจุดอับที่ว่าประชาธิปไตยจะไปไม่รอด เพราะโลกกำลังเคลื่อนมาถึงจุดนี้อาตมาจึงได้เตือนไว้ในหนังสือเรื่อง *การสร้างสวรรค์ประชาธิปไตย* ว่า ในที่สุด พอดันหลุดพ้นออกมาเป็นอิสระ ได้สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลมาแล้วก็จะมาตันที่นี้ปัญหานี้จะเด่นขึ้นมาแทน

ตอนก่อนนั้นมันมีอำนาจอย่างหนึ่งคอยมาครอบงำอยู่ ก็ถืออย่างเดียวกันว่า ทำอย่างไรจะสู้กับอำนาจนี้ให้หลุดออกมา แต่พออำนาจครอบงำนี้พ้นไปเท่านั้นแหละ คนเหล่านั้นก็แตกกันเป็นกลุ่มๆ แล้วก็แย่งชิงผลประโยชน์กันเอง

ที่นี้ ว่าถึงเรื่องประเพณี การยึดถือในประเพณีก็เกิดจากเหตุหลายอย่างต่างๆ กัน พวกหนึ่งก็ยึดถือเพราะความมั่งงาย อย่างในอินเดียนี้เราไม่ถือว่า เป็นแบบอย่างที่ดีในการยึดถือประเพณี คงจะต้องจัดเข้าในประเภทที่หนึ่งคือความมั่งงาย

ประเภทที่สองเป็นปฏิกิริยาที่เนื่องจากปมในใจ

หรือปมในประวัติศาสตร์ เช่นเคยเป็นเมืองขึ้นเขามา ความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ที่เคยเข้ามาครอบงำทำให้ ยึดมั่นในตัวเหนียวแน่นรุนแรง กลายเป็นการแสดงปม ขึ้นมา แบบนี้ก็ไปตลอดภัย แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่มีเหตุผล และเป็นประโยชน์ในระดับหนึ่งสำหรับดำรงรักษา หมู่ชนของเขา แต่ก็เอาเป็นหลักไม่ได้ เพราะไม่ใช่เป็น อาการแสดงออกของสติปัญญาแท้ๆ ทำให้ปิดกั้น ความเจริญงอกงามบางอย่างที่ควรได้ไปเสีย

ทีนี้จะทำอย่างไร จึงจะให้เห็นรักษาวัดมณเฑียร ประเพณี ด้วยความเข้าใจคุณค่า มองเห็นประโยชน์ ที่แท้จริงโดยไม่ต้องใช้ความยึดถือสองแบบที่เป็นสุดโต่งนั้น ต้องยอมรับว่ามันเป็นสิ่งที่ยาก แต่เราก็จะต้อง พยายาม ประชาธิปไตยจะเดินไปได้ก็ต้องให้คนมีสติ ปัญญาอย่างนี้

อย่างไรก็ตาม สำหรับคนไทยนั้น ถึงอย่างไรก็ไม่สามารถเข้าสู่แนวทางทั้งสองนั้น คือ ความมั่งงายก็ไม่เอา ความรู้สึกเป็นปมที่จะเกิดเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้ที่เคย ครอบงำตน ก็ไม่มี ของไทยนี้ชัด ไม่มี เพราะไม่เคยเป็น

เมืองขึ้นเขา เมื่อไม่มีปฏิปักษ์ต่อต้านในเรื่องนี้ก็เลยรับ เอาเสียเต็มที่ ไปสุดทางสุดโต่งหรือเอียงสุดไปเสียอีกข้างหนึ่ง ได้แต่คอยตามเขา กลายเป็นเหยื่อไป แทนที่จะ มีความเป็นตัวของตัวเอง โดยสำนึกไว้ในคุณค่าของสิ่งดี ที่ตัวมี

เพราะฉะนั้นจึงได้บอกว่า พอนานๆ ไปนี้ ความ คิดจิตใจก็เคยชินอย่างนั้น เลยกลายเป็นมีนิสัยของ ความเป็นผู้รับและผู้ตาม ซึ่งพูดได้ว่าเป็นสภาพจิตใจ ของคนไทยในปัจจุบัน ตั้งแต่เด็กไปจนกระทั่งถึงนักการ เมืองผู้ปกครองประเทศเลยก็เดียว ล้วนแต่ถูกสภาพจิตใจ ของความเป็นผู้รับผู้ตามเข้าครอบงำ พอนึกอะไรออกไปบ๊ีบก็นึกในแง่ว่าจะรับอะไรจากเขา เขามีอะไรจะให้เรา คิดแต่จ้องจะตามคอยรับเอา

สภาพจิตนี้เป็นไปโดยไม่รู้ตัวหรอก เราไม่โทษตัว คน เพราะเป็นสิ่งที่ปลูกฝังกันมานาน เป็นความเคยชิน พอนึกอะไรขึ้นมาในแง่ที่สัมพันธ์กับต่างประเทศ โดยเฉพาะในแง่ที่สัมพันธ์กับอารยธรรมตะวันตก พอนึกบ๊ีบ ก็มองแต่ว่าเขามีอะไรให้เรามาตามให้เรารับอีกบ้าง ตอน

นี่เราจะรับอะไรจากเขา พอเห็นฝรั่งทำอะไรก็ตื่นขึ้นชมว่าดีไปหมด ไม่เคยนึกในแง่ว่าเขาทำอะไรถูกทำอะไรผิด และเรามีอะไรจะให้แก่เขา

เพราะฉะนั้น เราก็ต้องเตือนให้เขาสำนึก เพราะเขาไม่รู้ตัว ให้เขารู้ตัวว่าเขาอยู่ในสภาพจิตอย่างไร คือเป็นผู้รับและผู้ตามจนเคยชิน ต้องปลุกว่า เตือนนี้ท่านอยู่ในสภาพอย่างนั้นนะ อย่ามัวยอมรับหรือหลงเพลินอยู่ในความด้อยของตัวเอง เราจะต้องเป็นผู้นำเขาได้ และต้องมีอะไรที่จะให้แก่ผู้อื่น พอนึกถึงเขาบ้างเราต้องนึกว่า เอ ! เขาทำมีสาระไหม เรามีอะไรจะให้เขา ต้องเปลี่ยนจิตสำนึกกันใหม่เลย

ถาม แม้กระทั่งในวงราชการชั้นสูง

ตอบ เป็นตลอดทั่วไปหมด

ถาม ประเทศไทยพยายามเจรจา พยายามที่จะหากรณีต่างๆ ขึ้นมาอ้าง เพื่อจะขอทุนจากต่างประเทศมาได้

ตอบ ใช่ นี่มันเคย เพราะว่ากิจกรรมอะไรต่าง ๆ เราทำกันมาจนลงร่องแล้ว จนกระทั่งสภาพจิตเป็น

อย่างนั้นแล้ว เวลานึกคิดขึ้นมาถึงฝรั่งบ้างก็นึกว่ามีอะไรจะรับจากเขา นี่ก็เท่ากับยอมรับความด้อยของตนเองทันที นี่คือ รับ - ตาม - ด้อย

ทำอย่างไรจะปลุกจิตสำนึกของผู้นำและผู้ให้นี้ขึ้นมา ถ้าเราจะรับจะตาม ก็ต้องให้เป็นการเรียนรู้ และมีความเข้าใจ มองเห็นว่ามันจะมาเป็นส่วนเสริมอะไรแก่เรา โดยที่เรามีหลักของตนเอง แล้วเราจะนำเขาในเรื่องอะไร จะให้อะไรแก่เขาได้บ้าง

หมายเหตุท้ายเล่ม เรื่องวันวาเลนไทน์ หรือวันเซนต์วาเลนไทน์ เป็นหัวข้อย่อยๆ ในสารานุกรมของฝรั่ง แต่คำว่า Saint Valentine ที่เป็นชื่อนักบุญโดยตรง มักไม่มีจัดไว้ในกลุ่มชื่อนักบุญทั้งหลาย

เรื่องเกี่ยวกับวันวาเลนไทน์ที่สรุปไว้ในเล่มนี้ หิงหาดูได้จาก

- *Encyclopaedia Britannica*, 1988, vol.12, p.242
- *Encyclopaedia Britannica*, 1968, vol.22, p.853
- *Encyclopedia Americana*, 1968, vol.24, p.166; vol.27, p.859
- *Funk & Wagnalls New Encyclopedia*, 1986, vol.23, p.86
- *The New Columbia Encyclopedia*, 1975, pp.2402, 2857
- *The New American Desk Encyclopedia*, 1984, p.1220
- *The Random House Encyclopedia*, 1990 (New Revised 3rd Edition).

วันแห่งความรักแท้.

ความเป็นมิตร มีใจไมตรี ปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นเป็นสุข คือเมตตาการุณา เป็นสิ่งจำเป็นในการที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันด้วยดี คุณธรรมข้อนี้เราจึงต้องเน้นกันอยู่เสมอ

มาดูในโลกเวลานี้ ตั้งแต่สังคมใกล้ตัวคือเมืองไทยเรานี้แหละ มีปัญหามากมาย เต็มไปด้วยอาชญากรรม ทั้งยาเสพติด ปัญหาทางเพศ ความรุนแรงเป็นต้น ซึ่งบางทีเกิดขึ้นอย่างไม่น่าจะเป็นไปได้ แม่ฆ่าลูก ลูกฆ่าแม่ ลูกฆ่าพ่อ พ่อฆ่าเมีย เมียฆ่าสามี ฆ่าหั่นศพ มั่วเซกส์ โดดตึกตาย ฯลฯ วิถีทางของสังคมนี้เป็นอย่างไร คุณธรรมข้อเมตตาการุณาที่เราเคยเน้นกันมาในสังคมไทยหายไปไหน

* ดัดต่อนจากธรรมกถาในวันมาฆบูชา ปี ๒๕๔๔ ซึ่งพระธรรมปิฎกแสดง ณ วัดญาณเวศกวัน ๘ ก.พ. ๒๕๔๔

คนเรานี้ มีศักยภาพทั้งทางดีและทางร้าย

คนเรานี้มีธรรมชาติภายในที่จะพัฒนาไปได้ทั้งทางดีและทางชั่ว คือมนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้และต้องฝึก มีทั้งธาตุดีและธาตุร้ายอยู่ในตัวเอง ซึ่งอาศัยสิ่งแวดล้อมมาเสริม

เรามีธรรมชาตินี้อยู่แล้ว เมื่อมีสิ่งภายนอกมากระตุ้นเร้า เช่นคนรอบด้านบ้าง วัตถุที่เสพสพบเห็นบ้าง สภาพแวดล้อมต่างๆ ตลอดจนข่าวสารข้อมูลทั้งหลาย มากระตุ้นมาเร้าให้ไปทางไหน ก็มักโน้มเอียงไปทางนั้น

หลักพุทธศาสนาจึงย้ำสอนว่าให้มีกัลยาณมิตร เริ่มแต่พ่อแม่ ครูอาจารย์ และคนทั้งหลายในสังคมที่อยู่ร่วมกัน ต้องเป็นมิตรดีต่อกัน

กัลยาณมิตรคือคนที่ปรารถนาดีต่อกัน อย่างในวัฒนธรรมไทยเรานี้ ท่านสอนให้มองกันเป็นญาติมิตร **มองกันเป็นที่เพื่อน้อง** คนแก่คนเฒ่าก็มองเด็กเป็นลูกหลาน คนเด็กหน้อยก็มองคนโตเป็นที่ เป็นลุง เป็นป้า เป็นน้า เป็นอา ให้มีความรู้สึกและปฏิบัติต่อกัน ด้วยท่าทีที่มองกันอย่างนี้ จนกระทั่งกลายเป็น

วัฒนธรรมไป ที่ว่านี่คือคุณธรรมแห่งเมตตากรุณา

ที่พูดนี้หมายความว่าแม้แต่ในการมองเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติภายในของคน ก็มีธาตุหรือศักยภาพทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ซึ่งเตรียมพร้อมที่จะแสดงอิทธิพลออกมา

ถ้ามองดี สร้างความรู้สึกที่ถูกต้อง ธาตุฝ่ายดีก็ได้โอกาสสมาชิกนำใจให้มองเห็นเพื่อนมนุษย์หรือคนอื่น เป็นที่เพื่อน้อง หรือเป็นเพื่อนร่วมโลก เกิดเมตตาไมตรี

แต่ถ้ามองไม่ดี มีท่าทีไม่ถูกต้อง ก็เห็นเพื่อนมนุษย์ไม่เป็นเพื่อน หรือแม้แต่ไม่เป็นคน โดยเฉพาะธาตุหรือศักยภาพอีกด้านหนึ่งซึ่งพร้อมอยู่ในใจ ที่จะให้มนุษย์หญิงชาย **มองกันเป็นวัตถุเสพ** ที่เรียกว่าเป็นกามวัตถุ คือเป็นวัตถุแห่งกาม หรือวัตถุเพื่อเสพกาม

จะมองกันเป็นที่เพื่อน้อง หรือมองคนเป็นวัตถุเสพ

เมื่อก็บอกแล้วว่าจิตใจมนุษย์นั้นอยู่ที่สิ่งแวดล้อม จะมากกระตุ้นด้วย เช่นการแนะนำชักจูงต่างๆ ในวัฒนธรรมของเราจึงเน้นว่าให้พยายามหนุนธาตุฝ่ายดีขึ้นมา เพื่อให้มี**ทัศนคติหรือท่าที**การมองเพื่อนมนุษย์

ให้ถูกต้อง คือให้มองคนอื่นเป็นญาติพี่น้อง ไปเห็นเด็กเล็กก็มองเป็นลูกเป็นหลาน ไปเห็นคนโตกว่าก็มองเป็นพี่ เห็นคนที่เด็กกว่าก็มองเป็นน้อง ไม่ว่าจะหญิงว่าชาย

ความเป็นพี่เป็นน้องนี้ไม่มีหญิงมีชาย เช่นคนที่เกิดในครอบครัวเดียวกัน ถ้ารักกันเป็นพี่เป็นน้องแล้ว ความเป็นหญิงเป็นชายเหมือนกับหายไปเลย คือความเป็นหญิงเป็นชายนั้นเหมือนไม่ปรากฏ เพราะความเป็นพี่เป็นน้องเข้ามาเป็นหลัก แล้วก็ทำให้รักกันปรารถนาดีต่อกัน

แต่ถ้าไม่มีทำที่ความรู้สึกแบบเป็นพี่เป็นน้องกันนี้ ชายก็จะมองหญิง และหญิงก็จะมองชายเป็นวัตถุเพศ หรือเป็นกามวัตถุ

สังคมไทยจะเลือกไปทางไหน

เท่าที่สังเกต เวลานี้สังคมของเรา กำลังสร้างสภาพแวดล้อมที่ชักนำจิตใจให้หญิงชายมองกันเป็นกามวัตถุหรือวัตถุเพศ ใช่หรือเปล่า ลองมองดูเกิด เต็มไปหมด เช่นในหนังสือพิมพ์ ภาพโฆษณาและ

เหตุการณ์ข่าวสารมีแต่เรื่องจะให้คนมองกันเป็นวัตถุเพศ เป็นสิ่งเพศหรือเป็นกามวัตถุอย่างที่ว่า แทนที่จะให้มองในเชิงเป็นญาติ เป็นพี่เป็นน้อง เป็นลูกเป็นหลาน

เมื่อสังคมของเราเอาแต่สร้างสภาพแวดล้อมอย่างนี้ กระตุ้นกันอย่างนี้ เร้ากันอย่างนี้ตลอดเวลา ก็แน่นอนว่า ทำที่ ทัศนคติ เจตนา ภาวะจิตใจ ตลอดจนเป้าหมายของจิต ก็ย่อมจะเดินไปทางนั้น แล้วอาชญากรรมจะไม่เกิดได้อย่างไร

หลายคนพูดว่า ทำไมเดี๋ยวนี้มีคนแก่รุ่นพ่อรุ่นปู่ มาข่มเหงเด็กรุ่นลูกหลาน มีปัญหาทางเพศมากมาย อ้าว ก็สังคมของเราสร้างสภาพนี้ขึ้นเองใช่หรือเปล่า อินเทอร์เน็ต ที่เป็นเครื่องหมายความสำเร็จของคนยุคนี้ ก็มีข่าวสารข้อมูลที่หนักไปในทางส่งเสริมเรื่องเหล่านี้ มีไหมที่จะชักจูงจิตใจให้มองกันเป็นญาติ เป็นพี่เป็นน้อง หาได้ยากเหลือเกินใช่ไหม

ขอให้พิจารณาว่า เราได้ใช้สิ่งเหล่านี้ในทางที่เป็นคุณหรือเป็นโทษ เมื่อเรารู้ที่อยู่ในตัวเรานี้ธาตุที่เป็นอกุศลก็มีอยู่ ถ้าไปกระตุ้นไปเร้าไปสร้างสภาพแวดล้อม

จุงมันมาก มันก็ไปทางไม่ดี ท่านจึงให้พยายามหนุน
 อย่างที่พูดเมื่อีกว่า ให้มีวัฒนธรรมที่เรียกกันเป็นที่
 เป็นนื่อง

เป็นกรรมของสังคัม ที่เราสร้างเราสะสมขึ้นมาเอง

เริ่มตั้งแต่ความสัมพันธ์กับพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่กับ
 ลูกมีความรักกันดี และลูกมีความประทับใจมากใน
 พระคุณของพ่อแม่ ถ้าเป็นชายหนุ่ม เวลาไปเห็นผู้หญิง
 อายุมากหน่อย ก็นึกถึงแม่ของตัวเองทันที พอนึกถึง
 คุณแม่ ความรู้สึกที่ดีก็มาขมมากันความรู้สึกในทางไม่
 ดีหรือในทางอกุศลออกไป ทำให้เกิดความอ่อนโยน
 และแสดงออกในทางที่ดี

เอาแค่ระดับอายุใกล้เคียงกันได้ เด็กอยู่ในครอบครัว
 ถ้ามีความเป็นที่เป็นที่นื่อง รักใคร่กันดี ได้พัฒนาความ
 รู้สึกและทำที่ทัศนคติแบบเป็นที่นื่องไว้แน่นแฟ้นสนิทใจ
 พอไปเห็นผู้หญิงผู้ชายคนอื่นก็โน้มน้าให้มองเป็นที่
 เป็นนื่อง ถ้าเห็นผู้หญิงอื่นอายุน้อยกว่าก็มองเป็นที่
 เขาอายุมากกว่าก็มองเป็นที่ แล้วถ้อยคำที่สืบทอดมาใน
 วัฒนธรรมก็มาเสริมช่วยนำความรู้สึกนั้นด้วย พอไป

เจอคนที่แก่กว่าก็เรียกคุณพี่ พอไปเจอคนอายุน้อยก็
 เรียกน้อง นำความรู้สึกไปในทางดี

แต่เวลานี้ ทัศนคติที่ความรู้สึกแนวคิดคุณ
 ธรรมต่างๆ ที่เคยปลูกฝังกันมา วัฒนธรรมพร้อมทั้งสิ่ง
 แวดล้อมที่จะโน้มน้าใจไปในทางที่ดีอย่างนั้นกำลังจะ
 เลือนลางหายไป เพราะฉะนั้นในสังคัมนี้แม้แต่พระอยู่
 ในวัดก็ยังมองเห็น เช่นในหนังสือพิมพ์เป็นต้น ล้วนเต็ม
 ไปด้วยเรื่องและภาพที่จะชักจูงให้คนมองกันเป็นกาม
 วัตถุหรือเป็นวัตถุเสพไปหมด เมื่อเป็นอย่างนั้นก็มองได้
 เลยว่าสังคัมอย่างนี้จะไหลไปทางไหน

เวลาเกิดมีปัญหาก็ว่าไม่น่าจะเป็นไปนั้น ก็
 ออย่าไปว่าเลย เพราะเป็นผลกรรมที่เราสร้างขึ้นเอง
 สังคัมของเรากำลังสร้างสภาพเหล่านี้ขึ้นมา นี่ก็คือสิ่งที่
 เรียกว่า *กรรมของสังคัม*

กรรมของสังคัม ก็คือการมีเจตจำนงค่านิยมแนว
 คิดความเชื่อไปในทางใดทางหนึ่ง แล้วก็คิดพูดทำมี
 พฤติกรรมแสดงออกมาสนองเจตจำนงแนวคิดความ
 เชื่อความรู้สึกแบบนั้น เมื่อชื่นชมเชื่อนิยมแสดงออก

ตามกันไปมากๆ เรื่อยๆ ก็กลายเป็นวิถีของสังคม ในสังคมแบบนี้ศีลธรรมก็จะตกต่ำไปเรื่อยๆ ถ้าไม่รีบคิดแก้ไข

รีบแก้ไขปัญหา ด้วยการพัฒนาคนให้ถูกทาง

เพราะฉะนั้นวันมาฆบูชาจึงเป็นวันที่ช่วยเตือนใจเรา ให้พิจารณาตัวเองและหันมาพัฒนาแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้สร้างสิ่งแวดล้อม ให้สร้างข่าวสารข้อมูล ที่จะกระตุ้นเร้าแนะนำชักจูงคนให้จิตใจโน้มไปในทางที่ดีงาม ให้มองเพื่อนมนุษย์เป็นที่เพื่อน้องอย่างที่ว่าเมื่ออีก อย่ามองคนเป็นเพียงกามวัตถุ หรือวัตถุเสพ ถ้าคนมองกันด้วยความรู้สึกเป็นที่เพื่อน้องก็สบายใจได้ แต่ถ้ามองเห็นเป็นกามวัตถุก็เกิดเรื่อง

ยิ่งกว่านั้น พอชายเห็นหญิงที่อยู่ต่อหน้าเป็นกามวัตถุ เกิดราคะขึ้นแล้ว ก็มองชายอื่นเป็นศัตรูที่จะขัดขวางหรือมาแย่งมาชิง ก็เกิดปัญหามากยิ่งขึ้น แต่ถ้ามองกันเป็นที่เพื่อน้องก็ขยายไมตรีออกไปไม่มีจบ เพราะเป็นที่เพื่อน้องกันได้ทุกคน ถ้าเป็นกามวัตถุก็ต้องขัดแย้งแย่งกัน แต่ถ้าเป็นที่เพื่อน้อง ทุกคนเป็นที่

เป็นน้องได้หมด

เราจึงต้องพัฒนาคนให้ถูกทาง อย่างน้อยต้องรู้ตระหนักว่ากิเลสมีอยู่ในใจของมนุษย์ปุถุชนอยู่แล้ว เราจะต้องสร้างจิตฝ่ายดีขึ้นมาเป็นพลังที่จะมาช่วยถ่วงดุล หรือมาคุมมันไว้ สังคมของเราก็จะดีขึ้น

จึงต้องเน้นกันให้หนักในตอนนี่ว่า ทำอย่างไรเราจะมาช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เพื่อไม่ให้ตกไปเป็นทาสของลัทธิบริโภคนิยมซึ่งเป็นวัตถุนิยมอย่างยิ่ง แม้แต่เห็นแก้ววัตถุ หวังจะหาความสุขจากวัตถุภายนอก และเอาความสุขไปฝากไว้กับวัตถุ มุ่งจะมีวัตถุบำรุงบำเรอให้มากที่สุด โดยหวังว่าจะมีความสุขมาก และเอาความพรั่งพร้อมทางวัตถุเป็นจุดหมายของชีวิต ระดมพลกำลังสร้างความสุขเพื่อหาความสุขอันนั้น

ผู้นำที่ยิ่งใหญ่ ฝากความสุขของตนไว้กับความสุขของประชาชน

ถ้าคนไทยมีแนวคิดความเชื่อและค่านิยมกันแบบนี้ พอไปเป็นผู้บริหารผู้ปกครอง ไปเป็นนักการเมือง ถ้า

เอาจุดหมายชีวิตแค่ทำให้มีวัตถุเสพบริโภคพร้อมเป็นสุดยอดปรารถนาของชีวิต สังคมของเราก็จบเท่านั้น ที่นี้คนไทยจะไปทำอะไรแก่ก็ทำเพื่ออันนี้เท่านั้น แล้วเราจะหวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมให้เกิดการสร้างสรรค์สังคมได้อย่างไร

คนที่เป็นผู้นำผู้บริหารประเทศ ต้องมีจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ก่อน คือมีจิตใจที่มุ่งหวังประโยชน์สุขแก่ประชาชน อยากสร้างสรรค์ประเทศชาติไม่ใช่เห็นแก่ตัวไม่มองถึงความสุขส่วนรวม ต้องไม่เอาชีวิตของตัวเองไปฝากไว้กับสิ่งเสพวัตถุภายนอก ดำเนินชีวิตให้เป็นแบบอย่าง โดยมีปัญญามองเห็นว่า เออ ความสุขของมนุษย์เรานี้ไม่ได้ขึ้นต่อวัตถุเสพบริโภคอย่างเดียวนะ ยังมีความสุขที่เราสามารถสร้างสรรค์ขึ้นได้ด้วยความสามารถของเราเอง

โดยเฉพาะถ้าเป็นบุคคลของส่วนรวม ก็ต้องมีจิตใจที่มีความรู้สึกเป็นธรรมดาของตัวเองเลยที่เดียวว่าการสร้างสรรค์ทำความดีทำประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์นั้นแหละเป็นความสุขของฉัน ถ้ามองได้อย่างนี้ ก็จะมีพลังที่จะเดินหน้าไปในการทำงานเพื่อประโยชน์

สุขแก่สังคมได้เต็มที่ ต้องรู้สึกกับตัวเองเลยว่า ประโยชน์สุขของประชาชนคือความสุขของฉัน ฉันอยากเห็นประชาชนมีความสุขแล้วฉันก็ทำได้ทุกอย่างเพื่อจุดหมายนั้น

ถ้าผู้นำคนใดฝากความสุขของตนไว้กับความสุขของประชาชน สามารถพูดกับประชาชนได้อย่างจริงใจว่า “ข้าพเจ้าจะเป็นสุขได้ต่อเมื่อเห็นท่านทั้งหลายมีความสุข” นี้แหละคือความเป็นมหาบุรุษเริ่มตั้งต้นแล้ว ตอนนี้ความสุขไม่ไปอยู่ที่วัตถุเสพบริโภคแล้ว ต่อไปนี้กำลังความเพียรพยายามก็จะระดมมาเพื่อทำงานสร้างสรรค์สังคมประเทศชาติอย่างเต็มที่

ถ้าเราได้ผู้นำอย่างนั้น ผู้นำก็จะมาเป็นสื่อประสานให้ประชาชนรวมใจเดินไปในทิศทางเดียวกัน ประชาชนแต่ละคนก็เช่นเดียวกัน คนทั้งหลายก็จะมองเห็นด้วยความรู้สึกที่อยากเห็นเขามีความสุข ผู้ใหญ่มองดูเด็กๆ เล็กๆ ก็อยากเห็นเด็กๆ มีความสุข คือไม่มองในแง่ที่จะเอาจะได้เพื่อตนเอง ไม่ใช่ไปมองเห็นเด็กๆ เป็นวัตถุเสพไปเสีย ถ้าขึ้นมองอย่างนั้นสังคมก็ต้องล่มจมแน่ๆ

ผู้ใหญ่ต้องอยากเห็นเด็กมีความสุข พอมองเห็นเด็กๆ ร่าเริงเบิกบานแจ่มใสก็มีความสุขด้วย เพราะอยากเห็นเด็กๆ มีความสุข นี่คือการรักแบบเมตตาที่ผู้ใหญ่อยากเห็นเด็กมีความสุข

เด็กก็เหมือนกัน เมื่อมองผู้ใหญ่ เด็กๆ ก็อยากเห็นคนแก่คนเฒ่ามีความสุข จิตใจอย่างนี้เรียกว่ามีเมตตา คือคุณธรรมที่จะมาคานมาถ่วงมาแก้ปัญหาอาชญากรรมที่เป็นเรื่องของกิเลสหรือความชั่วต่างๆ ได้

รักแท้-รักเทียม กล้วยอะไร

ตอนนี้ทุกคนจะต้องมาช่วยกันฟื้นฟูหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เอาวันมาฆบูชานี้เป็นตัวอย่างที่เตือนจิตสำนึก ถ้าเรามองวันมาฆบูชาแล้วนึกถึงพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่มาประชุมกันในวันนั้นด้วยใจมุ่งจะไปทำงานเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน วันมาฆบูชาก็เป็นวันแห่งความรักที่แท้ แต่ความรักในที่นี้หมายถึงรักประชาชนและรักประโยชน์สุขของประชาชน คืออยากเห็นคนทั้งหลายเป็นสุข

ความรักในความหมายที่แท้คืออยากเห็นเขาเป็นสุข เหมือนอย่างพ่อแม่รักลูก ก็คืออยากเห็นลูกเป็นสุข แต่ยังมีความรักอีกแบบหนึ่ง คือความรักที่อยากได้เขามาทำให้ตัวเป็นสุข อย่างนี้ไม่ใช่รักเขาจริงหรอก เป็นความรักเทียม คือวาทะนั่นเอง

ความรักมี ๒ ประเภท ทุกคนต้องจำไว้ให้แม่น คือ

๑. ความรักที่อยากได้เขามาทำให้ตัวเราเป็นสุข ความรักแบบนี้ต้องได้ต้องเอา ซึ่งอาจจะทำให้คนอื่นเป็นทุกข์ หรือต้องมีการแย่งชิงกัน คนทั่วไปที่มีชีวิตอยู่กับความชอบใจไม่ชอบใจ ยังไม่ได้ขัดเกลาจิตใจ จะมีความรักประเภทนี้ก่อน แต่เมื่อความเป็นมนุษย์พัฒนาขึ้น ก็จะมีความรักที่แท้จริงในข้อต่อไปมากขึ้นคือ

๒. ความรักที่อยากเห็นเขามีความสุข พออยากเห็นเขาเป็นสุขก็อยากทำให้เขาเป็นสุข พอทำให้เขาเป็นสุขได้ฉันก็เป็นสุขด้วย เหมือนพ่อแม่อยากเห็นลูกมีความสุข พอทำให้ลูกเป็นสุขได้ ตัวเองก็เป็นสุขด้วย จึงเป็นความรักที่พร้อมจะให้ และสุขด้วยกัน

ความรักที่พึงประสงค์ คือความรักประเภทที่ ๒

ซึ่งเป็นความรักแท้ ได้แก่ความรักที่อยากให้เขา
เป็นสุข เวลาที่เรามีวันแห่งความรัก แต่ไม่รู้ว่าเป็นรัก
ประเภทไหน รักจะได้จะเอาเพื่อตนเอง หรือรักอยากให้
เขาเป็นสุข ก็ไปพิจารณาให้ดี

คนไทยในวันวาเลนไทน์ ก็พอรู้ได้ว่าจะพาสังคมไปไหนไหม

คนไทยนี้รับง่าย วัฒนธรรมตะวันตกมาก็ตื่นเต้น
รับ จะรับก็รับเกิด ไม่ว่าจะอะไรหรอก แต่ขอว่า ถ้าจะรับก็
ขอให้รู้จักสิ่งที่จะรับสักหน่อย ถ้ามัวตัวเองว่าเรารู้เข้าใจ
สิ่งที่ตนรับมาหรือเปล่านั้นเคยคิดไหมหนึ่งรู้เข้าใจหรือเปล่า
สอง มีความคิดของตัวเองบ้างไหม

หนึ่ง ถ้าไม่ทำด้วยปัญญา สักแต่ไหลไปตามค่านิยมว่า
เอ้อ ของฝรั่งเข้ามาแล้ว ตื่นเต้นดี กำลังชื่นชม
นิยมฝรั่งอยู่ ก็รับเลย ทั้งที่ไม่มีความรู้เข้าใจเลยว่าวัน
วาเลนไทน์เกิดขึ้นมาอย่างไร เป็นมาอย่างไร มันคืออะไร
ก็รับมาทำตามเขาว่าเสียแล้ว แสดงว่าทำด้วยโมหะใช่
ไหม พุดง่าย ๆ ก็ทำด้วยความโง่งนั่นเองแหละ แล้วมัน

จะเป็นเครื่องหมายของความมีอารยธรรมได้อย่างไร
จะไปรับวันวาเลนไทน์ก็ไม่ว่า แต่ก็รับให้มีปัญญาสัก
หน่อย อย่างน้อยให้รู้เข้าใจว่ามันคืออะไร ฝรั่งเองเขา
ทำกันอย่างไร แค่นั้น

สอง นอกจากรู้เข้าใจแล้ว ทำด้วยความคิดหรือไม่
ว่าในเมื่อเราปฏิบัติตามคตินวันวาเลนไทน์แล้ว มันจะ
ทำให้เกิดการสร้างสรรค์เป็นไปเพื่อความดีงามของสังคม
ทำให้สังคมของเราเจริญก้าวหน้าขึ้นไหม มันมีส่วนใด
ที่จะเอามาใช้ประโยชน์เพื่อเกื้อหนุนสังคมของเราที่
กำลังตกต่ำอยู่อย่างนี้ ไม่ใช่ว่าไม่ทำด้วยความคิดเลย
แค่ทำไปตามอารมณ์ความรู้สึก เสรีจแล้วก็จะจมกันอยู่
นี่ พาสังคมของเราให้ล้าหลัง ในขณะที่เขาแข่งขันกัน เรา
ควรจะเจริญก้าวหน้า ก็ไม่ไป ถ้าคนจะมีอารยธรรมก็
ต้องมีความรู้ความเข้าใจมีความคิดใช้ปัญญากันบ้าง

แต่ในที่สุดก็มาถึงที่นี้ ให้ดูว่าความรักที่พูดถึงกัน
วันนี้ เป็นความรักประเภทที่เอาเพื่อตัวเอง อยากได้
เพื่อจะทำให้ตัวเป็นสุข เป็นแบบเห็นแก่ตัว หรือเป็น
ความรักแท้ที่อยากให้เขาเป็นสุข ถ้าจะรับวาเลนไทน์

มาก็ปฏิบัติให้ถูก ให้มันช่วยแม่คุณธรรมที่ถูกต้องนี้ให้ขยายไปในสังคม

ถ้าเราจะใช้วันวาเลนไทน์ให้เป็นประโยชน์ ก็เอามาสนองคติของวันมาฆบูชาเสียเลย ว่า ทำอย่างไรจะแผ่ขยายความรักที่ตีออกไป โดยเฉพาะทำที่ทัศนคติต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อหญิงชายคนอื่นให้มองกันเป็นพี่น้องมากขึ้น สังคมของเราก็จะดีขึ้น อาชญากรรมก็จะลดลงไป และคนก็จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

พูดได้แน่นอนว่า เวลาที่สังคมไทยของเรากำลังปลุกเร้ากันมากในการที่ให้หญิงชายมองกันเป็นกามวัตถุหรือเป็นวัตถุเพศ ซึ่งก็จะต้องเกิดปัญหามากขึ้นเรื่อยไป แล้วอย่ามาโอตครวญนะว่าทำไมจึงมีเรื่องราวอาชญากรรมกันมาก ก็อย่างที่บอกเมื่อที่ว่ามันเป็นผลกรรมของสังคมของเรา เราสร้างบาปก่อกรรมนั้นขึ้นมาเอง

ฉะนั้น ถ้าคิดจะทำสังคมของเราให้ดี เราก็ต้องแก้ไขทำกรรมให้ดีขึ้นใหม่ โดยปรับเปลี่ยนแนวคิดค่านิยมและพฤติกรรมเพื่อทำกรรมส่วนรวมของสังคมให้ดี

เข้ากับคติธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า *กัมมุนา วัตตะเตติโลโก* แปลว่า “โลกคือสังคมมนุษย์เป็นไปตามกรรม”

กรรม คือการกระทำ หมายถึงการทำ-พูด-คิด การกระทำนั้นเกิดตั้งแต่ทางใจคือ เจตจำนง ความเชื่อ แนวคิด ค่านิยม เริ่มด้วยว่าเรามีเจตจำนงตั้งจิตคิดมุ่งหมายใฝ่ปรารถนาอย่างไร

ที่พูดมานี้ก็คิดว่าเป็นคติอย่างหนึ่งที่สำคัญของวันมาฆบูชา ที่น่าจะนำมาใช้กับสังคมปัจจุบันให้ได้

เป็นคนที่ต้องรู้จักพัฒนาตนกันบ้าง

ขอย้ำอีกทีหนึ่งว่า ในพัฒนาการของมนุษย์นี้ ถ้าเราอยู่แค่มองคนเป็นวัตถุเพศ หรือแม้แต่มองวัตถุได้แค่เป็นวัตถุเพศ แล้วก็แค่หาความสุขจากวัตถุภายนอกนั้น ท่านเรียกว่าเป็น *มนุษย์ระดับต้นหนา* จะไม่มีทางพ้นไปจากภาวะของอภิปาลปุถุชนคือ *ปุถุชนระดับอภิปาล* ซึ่งหมายความว่ามืดบอดโง่เขลา

คนที่จะมีการศึกษาพัฒนาได้จะต้องก้าวขึ้นไปสู่การมีจิตใจที่เจริญองกามขึ้น มีปัญญามากขึ้น รู้เข้าใจ

ใจชีวิตและโลก ปฏิบัติการต่างๆ ด้วยเหตุผลมากขึ้น ไม่ใช่เขาแค่ความอยากความรู้สึก

เราจะต้องพัฒนาจากต้นหาไปสู่อะไร ความก้าวหน้าของมนุษย์อย่างหนึ่งที่พูดมาก็คือความรู้สึก อย่างพี่น้อง หรือความรักแบบเมตตาไมตรี ที่รู้จักมองเพื่อนมนุษย์ โดยมีเจตคติ มีเจตจำนงต่อเพื่อนมนุษย์ ในการที่จะทำให้เขามีความสุข อยากเห็นเขามีความสุข มองกันเป็นที่พี่น้อง เป็นเพื่อนร่วมโลก นี่ข้อหนึ่ง

อีกข้อหนึ่ง คือหน้าที่ของมนุษย์ในการเกี่ยวข้องกับวัตถุ คนเราเมื่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือเพื่อนมนุษย์ เราต้องพัฒนาจากต้นหา มาเป็นเมตตา กรุณา อันนั้นฉันใด ในการสัมพันธ์กับวัตถุ ก็เหมือนกัน ก็จะต้องพัฒนาจากต้นหาที่มองสิ่งเหล่านั้นเป็นวัตถุเสฟ ไปสู่ฉันตะ คือการอยากรู้อยากศึกษา และอยากทำให้มันดีหรืออยากสร้างสรรค์

อย่างเด็กอยู่ในบ้าน พ่อแม่ถ้ารักลูกจริง ก็อย่าทำได้แค่ตามใจว่าให้ลูกได้เสฟได้บริโภคเอร็ดอร่อยเท่านั้น แต่ต้องให้เขาพัฒนาความอยากรู้ด้วย ให้เขาอยาก

ศึกษาว่าอันนี้คืออะไรมันเป็นอย่างไรมันเป็นมาอย่างไรมันเป็นอย่างไรเพราะอะไร ที่มีรูปร่างและใช้งานอย่างไร ทำได้อย่างไร มันมีคุณสมบัติข้อดีข้อเสียอย่างไร อะไรที่ยังไม่ดีก็อยากทำให้มันดี แล้วก็หาทางทำให้มันดี ข้อนี้เรียกว่ามีฉันตะ พูดสั้นๆ ว่าให้เกิดความอยากทำกับอยากรู้

สังคมที่ฉลาด ต้องรู้จักจัดการกับนักเสฟนักเอา

คนเรานี้มี “ความอยาก” สองด้านหรือสองระดับ คือ ด้านหนึ่งอยากเสฟและอยากได้ อยากเสฟคืออยากบำรุงบำเรอปรนเปรอตัวเองทางตาหูจมูกลิ้นกาย แล้วก็อยากได้มาเพื่อเสฟ อยากเสฟเรียกว่าต้นหาอยากได้เรียกว่าโลกะ สองตัวนี้มาด้วยกัน

พวกอยากเสฟอยากได้นี้มันไม่อยากทำ คือไม่อยากทำงาน ไม่อยากทำการสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้นถ้ามีทางได้โดยไม่ต้องทำก็เอาแต่ได้ เช่นอยากได้อะไรก็ไปหยิบฉวยของเขา ลักขโมยเอา หรือไปอ้อนวอน ไปเล่นการพนัน รวมทั้งทุจริตอะไรก็แล้วแต่ ที่จะให้ได้โดย

ไม่ต้องทำ

เพราะเหตุนี้ ในสังคมที่ฉลาด ผู้บริหารประเทศก็จะจัดตั้งระบบเงื่อนไขขึ้นมาว่า เธอจะได้เธอต้องทำ แล้วก็ตั้งระบบควบคุมว่าถ้าแกไม่ทำแกจะไม่มีทางได้ สังคมที่ฉลาดก็จัดการกับคนโลกด้วยวิธีตั้งเงื่อนไขแบบนี้ โดยมีกติกากฎเกณฑ์ขึ้นมาให้ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นหลักประกันว่าต้องทำจึงจะได้ และถ้าได้มาโดยไม่ทำจะต้องถูกลงโทษ

รวมความว่าสังคมที่จัดการกับคนโลกนี้ หนึ่งต้องมีระบบเงื่อนไขที่รัดกุม สอง ต้องมีกฎกติกาที่ศักดิ์สิทธิ์

แต่สังคมไทยนี้จะจัดการกับคนโลกก็จัดการไม่เป็น ทำให้เปิดทางแก่การทุจริตคอร์รัปชัน เปิดทางแก่การไปเล่นการพนันอันนอนอะไรต่ออะไร คือหาทางได้โดยไม่ต้องทำ ซึ่งเป็นพวกโลกกับตันทหา จำไว้ว่าด้านหนึ่งพวกตันทหาอยากเสพและโลภะอยากได้ พวกนี้ไม่ยอมทำ ต้องพยายามจัดระบบเงื่อนไขให้ดี ตั้งกฎกติกาให้ศักดิ์สิทธิ์ มีกฎหมายที่รัดกุมอย่างที่ว่าเมื่อกี้

เพื่อผันความโลภให้เป็นการทำงานให้ได้

เด็กไทยต้องเป็นนักทำ

ความอยากในด้านหรือระดับที่สอง จะเห็นได้ในมนุษย์อีกพวกหนึ่งที่พัฒนาขึ้นไป ซึ่งมีความอยากอีกคู่หนึ่งคืออยาก**รู้**กับ**อยากทำ** เรียกให้ไพเราะว่า **ใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์** พวกนี้เวลาไปเกี่ยวข้องกับอะไรก็อยากรู้ อยากศึกษาและอยากทำให้ดีขึ้น เช่นนักวิทยาศาสตร์แท้ ที่มีจิตใจวิทยาศาสตร์ (scientific mind)

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เขาคนที่รู้จักกันมาก อย่าง ไอน์สไตน์ เขาอยากจะรู้ความจริงของธรรมชาติ แทนไม่ต้องกินต้องนอน ไม่ต้องหาความสุขจากวัตถุเสพ เขาก็อยู่ของเขาได้ และมีความสุข เพราะความสุขของเขาอยู่ที่ความรู้ เขาอยากรู้ความจริงของธรรมชาติ เขาก็ค้นคว้าใช้เวลาหมดทั้งวัน บางทีอาจจะลึมนอนไปเลยก็ได้เพื่อหาความรู้ อยากจะรู้ความจริงของธรรมชาติก็ค้นคว้ามั่นไป

เด็กของเราบางคนก็มีลักษณะที่ตืออย่างนี้ คือแก

อยากรู้อยากศึกษา แล้วความสุขของแกก็อยู่ที่การได้รู้ ได้ศึกษา เด็กที่เป็นอย่างนี้จะไม่ต้องพึ่งพาวัตถุเสพมากมาย และเด็กพวกนี้**จะเจริญก้าวหน้าเพราะปัญญาอกงาม**

พออยากรู้แล้วก็ฝึกอย่างหนึ่งคู่กัน คืออยากทำ เมื่อเห็นอะไรรู้อะไรว่ามันยังไม่ดีมันยังไม่สมบูรณ์ ก็อยากทำให้มันดีให้มันสมบูรณ์ แล้วก็ทำ และพอทำแล้วก็มีความสุข พวกนี้เป็นนักประดิษฐ์นักคิดนักค้นคว้าวิจัย นักสร้างสรรค์ พอทำไปเขาก็มีความสุขกับการกระทำ

เมื่อโรมนุษย์มีความสุขกับการสนองความใฝ่รู้ และมีความสุขกับการสนองความอยากทำ เมื่อนั้นชีวิตของเขาที่ดีงามเจริญพัฒนา และสังคมประเทศชาติก็เจริญพัฒนาตามไปด้วย แต่ถ้าเด็กของเราอยู่แค่ตื้นหาอยากเสพกับโลกะอยากได้ ก็เตรียมตัวไว้เลยว่าสังคมของเราจะมอดม้วยมรณา

เพราะฉะนั้นจึงขอให้คิดกันให้ดี เมื่อจะให้การศึกษาเด็ก ต้องฝึกกันตั้งแต่ในบ้าน ขอบอกไว้อย่างที่ได้พูดบ่อยๆ ว่า

อย่าถามเด็กไทยให้มากนักว่า “อยากได้อะไร?”
แต่จงถามเด็กไทยให้มากขึ้นว่า “อยากทำอะไร?”

เด็กที่อยากได้อะไรนั้นมันไม่อยากทำ ต่อไปการกระทำจะเป็นความทุกข์ไปหมด ถ้าเจออะไรที่จะทำก็คิดว่าต้องทำและเป็นความทุกข์เพราะฝืนใจ และเจออะไรยากก็เดือดร้อน แยกเลยเด็กพวกนี้เป็นนักพึ่งพา แล้วก็อ่อนแอ

แต่เด็กที่อยากทำเขามีความสุขจากการทำให้สำเร็จ แล้วเขาจะเข้มแข็งเพราะการทำทำให้คนพัฒนา เนื่องจากต้องคิด ต้องใช้ปัญญา ต้องใช้มือใช้เท้าจะจึงพัฒนาขึ้นมาจิตใจจะอดทนเข้มแข็ง ใจสู้ มีความเพียร เด็กพวกนี้จึงเข้มแข็งและก้าวหน้าพัฒนาตลอดเวลา

ฉะนั้นจึงต้องให้พ่อแม่ถามเด็กให้น้อยลงว่าอยากได้อะไร แต่ถามเด็กให้มากขึ้นว่าอยากทำอะไร ตลอดถึงว่าอยากรู้อะไรด้วย คืออยากรู้กับอยากทำนั้นจะซุดหนึ่งอยากเสพกับอยากได้อีกซุดหนึ่ง พวกอยากเสพคิดแต่จะได้จะเอาไม่พัฒนา เรียกว่า **พวกตื้นหา** ส่วนพวกอยากรู้และอยากทำนั้นเป็นอีกซุดหนึ่งเรียกว่า **พวก**

ฉันทะ เป็นความอยากที่เป็นกุศล พระพุทธเจ้าสอนไว้ให้แล้ว เราเอามาใช้กันซะ

สังคมไทยจะเดินหน้า

ต้องพัฒนาฉันทะและเมตตาขึ้นมาให้ได้

โดยเฉพาะความอยากที่สำคัญคือความอยากให้ได้พอเจอวัตถุที่บกพร่องไม่เรียบร้อยก็อยากทำให้มันดี นี่ฉันทะมาแล้ว พอไปเจอคนมีทุกข์เดือดร้อนเจ็บไข้ได้ป่วยร่างกายไม่สมบูรณ์อยากจนไม่มีเสื้อผ้าใส่ ก็อยากให้ชีวิตเขาดีขึ้น เขาอยากจนก็อยากให้เขาหายจนให้มีกินร่างกายเขาพิกลพิการเจ็บป่วยก็อยากทำให้เขาหายป่วยหายเจ็บไข้ ให้ร่างกายของเขางดงามสมบูรณ์อะไรต่างๆเหล่านี้ เรียกง่ายๆ ว่า**อยากทำให้มันดี เมื่อมาใช้กับคนก็กลายเป็นเมตตาไป** คืออยากทำให้เขาเป็นสุข นี่แหละมันมาด้วยกัน

จึงบอกเมื่อที่ว่า **ต่อวัตถุเป็นฉันทะคืออยากรู้และอยากทำให้มันดี ต่อเพื่อนมนุษย์เป็นเมตตากรุณาที่ปรารถนาดีอยากให้เขาหันทุกข์มีความสุข** แล้วให้มัน

ไปด้วยกัน สังคมที่คนมีคุณสมบัติอย่างนี้ เป็นสังคมที่พัฒนาแน่นอน และจะไม่ตกอยู่ใต้อำนาจครอบงำของตัณหา จะมีการเบียดเบียนและอาชญากรรมน้อยลง

เพราะฉะนั้น สังคมของเราเวลานี้ อย่าเลยที่จะไปพัฒนาในวิถีของตัณหา ถ้ามีตัวสร้างสิ่งแวดล้อมข่าวสารข้อมูลที่ล่อเร้ากระตุ้นทำให้คนมองกันเป็นวัตถุเสพเป็นวัตถุแห่งกาม หรือกามวัตถุกันอยู่อย่างนี้ มันจะไหลไปในกระแสตัณหาแล้วก็จะพากันไปสู่ความพินาศ มันจะขึ้นไม่ขึ้น วิกฤตมันจะไม่หาย

ฉะนั้น ถ้าจะให้พ้นวิกฤตไปสู่วิวัฒน์ จะให้มีความเจริญงอกงามจริง ก็ขอให้เปลี่ยนกันใหม่ มาช่วยกันสร้างสวรรค์สังคมนี้นี้ให้ด้วยการพัฒนาคนให้ถูกต้อง

เริ่มแต่สร้างสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะข่าวสารข้อมูลให้ปลูกเร้าฉันทะและเมตตา

**อยู่กันด้วยความรักแท้ที่ยั่งยืน
จะได้สุขสคขึ้นตลอดไป**

รวมความว่า มาฆบูชานี้มีคติหลายอย่าง วันนี้ได้

ยกมาเน้นในจุดสำคัญ คือการที่จะให้คนไทยคำนึงถึง การหาความสุขแบบเห็นแก่ตัวให้น้อยลง แล้วคิดถึง การจะทำให้เพื่อนมนุษย์เป็นสุข เพื่อให้หลังคมีส่วน รวมของเราเจริญพัฒนาพ้นไปจากปัญหา โดยเฉพาะ การมองคนเป็นคน ในขั้นที่มองเพื่อนมนุษย์ด้วย ทัศนคติทำที่เป็นญาติพี่น้อง อย่ามองกันเป็นเพียงกาม วัตถุ หรือวัตถุเพื่อเสพกามเท่านั้น

แล้วก็ให้เด็กพัฒนาความรู้สึกและทำที่แบบนี้ตั้ง แต่เล็กๆ อยู่ในครอบครัว เหมือนอย่างที่เราเคยสอนกัน มาในวัฒนธรรมไทย พบคนโน้นคนนี้ก็บอกว่า นั่นลุง โน่นป้า นี่น่า นั่นอา ผู้ใหญ่มองเห็นเด็กๆ ก็มีความรู้สึก ว่าอยากให้ลูกหลานเป็นสุข เด็กๆ เห็นคนแก่ก็อยากให้ ลุงป้าंनाอาญา่าตายายเป็นสุข

พระท่านสอนไว้แล้ว ไปดูเกิดในพระไตรปิฎก ท่านสอนพระว่าจะวางท่าที่ต่อผู้หญิงอย่างไร พระมหา จุนทะบอกไว้ว่า ถ้าไปเจอผู้หญิงที่อายุน่คุณแม่ ก็ให้ มองเหมือนแม่ ถ้าพบผู้หญิงรุ่นอายุมากกว่า ให้มอง เป็นพี่สาว ถ้าเห็นผู้หญิงที่เด็กกว่า ให้มองเป็นน้องสาว

เข้าใจว่าคติจากพระไตรปิฎกนี้แหละเรานำมาใช้ ในวัฒนธรรมไทย เราจึงเลี้ยงเด็กขึ้นมาโดยสร้าง วัฒนธรรมคำพูดจาแบบที่ว่าให้มองกันเป็นญาติพี่น้อง ไปหมด ไปเจอเด็กก็ลูกหลาน เจอคนแก่ก็ลุงป้าंनाอา แล้วต่างฝ่ายก็ปรารถนาต่อกันให้เป็นสุข

ผู้ใหญ่ก็อยากให้เด็กเป็นสุข เด็กๆ ก็อยาก ให้ผู้ใหญ่มีความสุข อย่างนี้สังคมของเราก็อยู่กัน ด้วยดีและมีความร่มเย็นเป็นสุข ด้วยความรักแท้ ที่ยั่งยืนและสดชื่นตลอดไป